

Democraat

D66

jaar
50

p.06 50 jaar later
**Is het tijd voor
een nieuw Appel?**

p.11 10 politieke mijlpalen
**Wat vindt ú ons
grootste succes?**

p.16 (Ook) opgericht in 1966
**Stadjs (op één na)
oudste D66-afdeling!**

Meer lezen over de geschiedenis van D66?
Bestel het Jubileumboek d66.nl/50jaar/jubileumboek
Bekijk de Tijdlijn d66.nl/tijdlijn
Lees de Historische Canon van D66
vanmierlostichting.d66.nl/de-historische-canon-van-d66

Democraten,

50 jaar geleden werd D66 opgericht. Het *Appèl*, de beroemde televisiespot van Hans van Mierlo, onze glorieuze entree met zeven zetels in de Tweede Kamer... het is het begin gebleken van 50 jaren die alle 50 één ding met elkaar gemeen hebben: saai was het nooit. Reden temeer om ons jubileum goed te vieren.

Deze *Democraat* vertelt u veel over onze geschiedenis. Hoe we begonnen, wie we zijn geworden, wat onze invloed is geweest. Maar D66'ers zijn geen mensen die zwelgen in het gevoel van 'vroeger was alles beter'. D66 zou D66 niet zijn als we niet ook volop bezig zouden zijn met het nu en met de toekomst. Dat nu brengt ons het referendum. Op 6 april mag Nederland stemmen voor of tegen het associatieverdrag tussen Europa en Oekraïne. Deze weken trekt onze groen-witte karavaan weer als vanouds door het land.

Ik kan me goed voorstellen dat het voor veel mensen voelt als een ver-van-mijn-bed-show. Waar gaat het referendum eigenlijk over? Wat wordt er dan geregeld in dat associatieverdrag? En moeten we eigenlijk wel willen samenwerken met Oekraïne, een land waarin het nog verre van goed gaat? Met die vragen zat ik ook. Daarom ben ik eind februari samen met campagneleider Kees Verhoeven naar Oekraïne afgereisd. Ik wilde gewoon weten, zelf ervaren, hoe het met dat land gaat, wat de mensen bezighoudt en hoe zij aankijken tegen samenwerking met Europa (*lees het reisverslag op pag. 28, red.*).

In drie dagen tijd hebben we ontzettend veel mensen gesproken. Politici, mensenrechtenactivisten, studenten, Nederlandse ondernemers die zaken doen in Oekraïne. De meest indruk maakte

op mij de jonge generatie Oekraïners. Zij hebben niets met de corruptie, de vriendjespolitiek, de afhankelijkheid van Rusland. Zij willen een nieuwe weg inslaan. Op het Maidanplein streden zij ruim twee jaar geleden maandenlang tegen corruptie en voor een pro-Europees Oekraïne. Een weloverwogen keuze. Regelmatig kreeg ik tijdens ons bezoek aan Kiev en Lviv de vraag: "Waarom zou Nederland willen blokkeren dat wij onze blik op Europa richten?"

“De jonge generatie Oekraïners heeft niets met de corruptie, de vriendjespolitiek, de afhankelijkheid van Rusland”

De jongeren hebben mij aan het denken gezet. Ik dacht m'n argumenten voor de campagne wel op orde te hebben. Het verdrag is goed voor de handel, voor Nederlandse ondernemers die zaken willen doen in Oekraïne. Het is goed voor de mensenrechten en voor onze veiligheid, want een stabiel pro-Europees Oekraïne aan onze buitengrenzen is beter dan een instabiele vazalstaat van Poetin. Die argumenten tellen zeker zwaar en zullen jullie mij tot en met 6 april ook veel horen gebruiken. Maar het meest overtuigende argument vind ik in die jonge Oekraïners. Zij snappen ook wel dat lid worden van de Europese Unie er niet in zit. Het enige dat zij willen is een vrijere, betere, meer democratische en pro-Europese toekomst voor hun land. Wie zijn wij, 17 miljoen Nederlanders, om dat te blokkeren?

Laten we van dit referendum – een instrument door onze eigen Boris van der Ham en later Gerard Schouw mogelijk gemaakt (*zie ook pag. 13, red.*) – een succes maken. Zoals we ook van ons jubileumjaar een succes maken. Hans van Mierlo zei het treffend in zijn speech bij ons 20-jarig jubileum, die u op de volgende pagina kunt lezen: "Die geschiedenis moeten we vandaag niet beschrijven, maar vieren. De schoonheid vieren van het wonder om iedere keer als de grote partijen met intense tevredenheid denken: zo, die zijn we kwijt, op het moment suprême te kunnen zeggen: 'Dat had je gedacht.'"
Laat dat de spirit zijn op weg naar de Tweede Kamerverkiezingen van volgend jaar.

Alexander Pechtold

First Lady

Interview met
Anneke Goudsmit

Pater familias

(familie)portret Erwin Nypels

04. 30 april 1966

06. een blijvend Appèl

10. boekhandel

11. 10 politieke mijlpalen

16. ook 50: D66 Groningen

20. ook 50: Ingrid

22. jubileum: doe mee!

24. geen gewone partij
JD over 50 jaar D66

28. tussen West en Oost
Werkbezoek Oekraïne

30. in gesprek met...

33. essay
Van Mierlo Stichting

36. groene haarvaten

38. uit de vereniging

42. D66-koppel

43. ledenpagina

44. ik ben D66

“Dames en Heren,

Precies twintig jaar geleden liep ik om kwart voor elf in de ochtend op de Dam. Ik kwam van de Herengracht en was op weg naar Krasnapolsky, waar een bijeenkomst zou plaatsvinden waarvan de betekenis niet geheel duidelijk was, maar die ongetwijfeld zou eindigen zoals in die dagen gebruikelijk was: met een groot republikeins gevoel en een glas op de koningin.

Toch moet ik niet helemaal gerust zijn geweest, want bij intuïtie deed ik iets wat ik slechts een paar maal daarvoor in m’n leven had gedaan – maar dan altijd aan de vooravond van een grote gebeurtenis waarvan de afloop onzeker was, bijvoorbeeld m’n doctoraal examen: ik wilde ineens dat ik mij dit moment blijvend zou herinneren. Dus stond ik plotseling stil en concentreerde mij op de situatie: ik stond midden op de Dam. Had het Koninklijk Paleis achter me – voor de veiligheid – voor me lag Kras. De zon scheen – het was kwart voor elf en ik dacht: dit moment wil ik nooit vergeten! Nu zult u mij vragen: Is er in die twintig jaar nu veel veranderd? En dan is mijn antwoord: Zeker, zeker, er is veel veranderd, want nu, twintig jaar later heb ik precies hetzelfde gedaan. Maar nu was het kwart voor vijf en ik ben het nú al vergeten. Veel veranderd.

De bijeenkomst vond plaats in een klein zaaltje hier, waar twaalf mensen bijeen zaten toen ik binnenkwam. Ik kende er drie, onder wie Hans Gruijters. Hans, Hans, wat leuk dat je er bent, maar wat heb je me aangedaan. De aanleiding was eigenlijk dat de VVD zich in een bepaalde zaak niet liberaal had gedragen. En als u me nu vraagt of er in die twintig jaar veel veranderd is, dan zeg ik: Geen barst. Kijk, en hiermee hebben wij een echte karakteristiek van D66 bij de kop, zoals de media ons graag herkennen: enerzijds is er veel veranderd, anderzijds is er niets veranderd. [...]

Aan die eerste vergadering heb ik een herinnering die evenzeer karakteristiek kan worden genoemd voor het latere D66. Het grootste gedeelte van de vergadering hebben wij gewijd aan een bespreking van de volgorde van de agenda, waar we het maar niet over eens konden worden. En die bespreking eindigde dan ook met ons eerste schisma – avant la lettre. Dat zat zo. Er waren een paar agendapunten geïmproviseerd, zoals: wat is er eigenlijk aan de hand in Nederland, het democratisch bestel, provo, moeten we een partij worden of een beweging, de sociaaleconomische situatie, et cetera. Dus moest eerst de volgorde worden bepaald. U moet zich voorstellen: iedereen kende ongeveer drie à vier mensen en de overigen waren vreemden. Zo waren er twee – Arie van de Zwan en Henk Lange – en die zeiden: ‘Kijk, we moeten eerst over sociaaleconomische problemen praten, want als we het daar niet over eens blijken te zijn, dan heeft een bespreking van die andere vraagstukken geen enkele zin, want dan kunnen we niets samen beginnen.’ Nou, daar viel wat tegen in te brengen, was de democratie eigenlijk niet het eerste vraagstuk van deze tijd? Et cetera. Ikzelf was ook tegen het voorstel van Arie – die het later overigens nog ver geschopt heeft – maar vooral omdat ik hoegenaamd niets van sociaaleconomische proble-

men af wist en er dus alle belang bij had dit punt zelfs als laatste op de agenda te krijgen, omdat die – zoals u weet – in onze subcultuur nooit behandeld worden. Kort en goed, hierop volgde een pittige discussie van anderhalf uur, waarna op voorstel van alle aanwezigen gestemd werd.

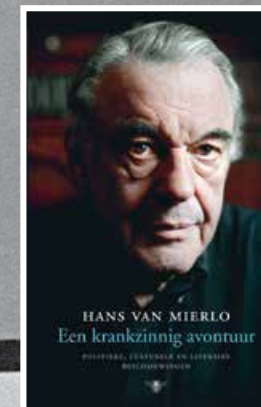
Mijn eerste stemming. Het was halfeen. En toen de uitslag 11-2 was, voltrok zich een chic drama. Henk en Arie stonden op, knoopten hun colbert dicht en zeiden: ‘Heren, gegroet.’

Ze verlieten de zaal. Ik hoorde niets meer van ze tot vijf maanden later, toen wij met het *Appèl* uitkwamen en rond dezelfde tijd zij met *Tien over Rood*. Het *Appèl* stond bol van democratie met weinig sociaaleconomie. *Tien over Rood* stond bol van sociaaleconomie en niets over democratie.

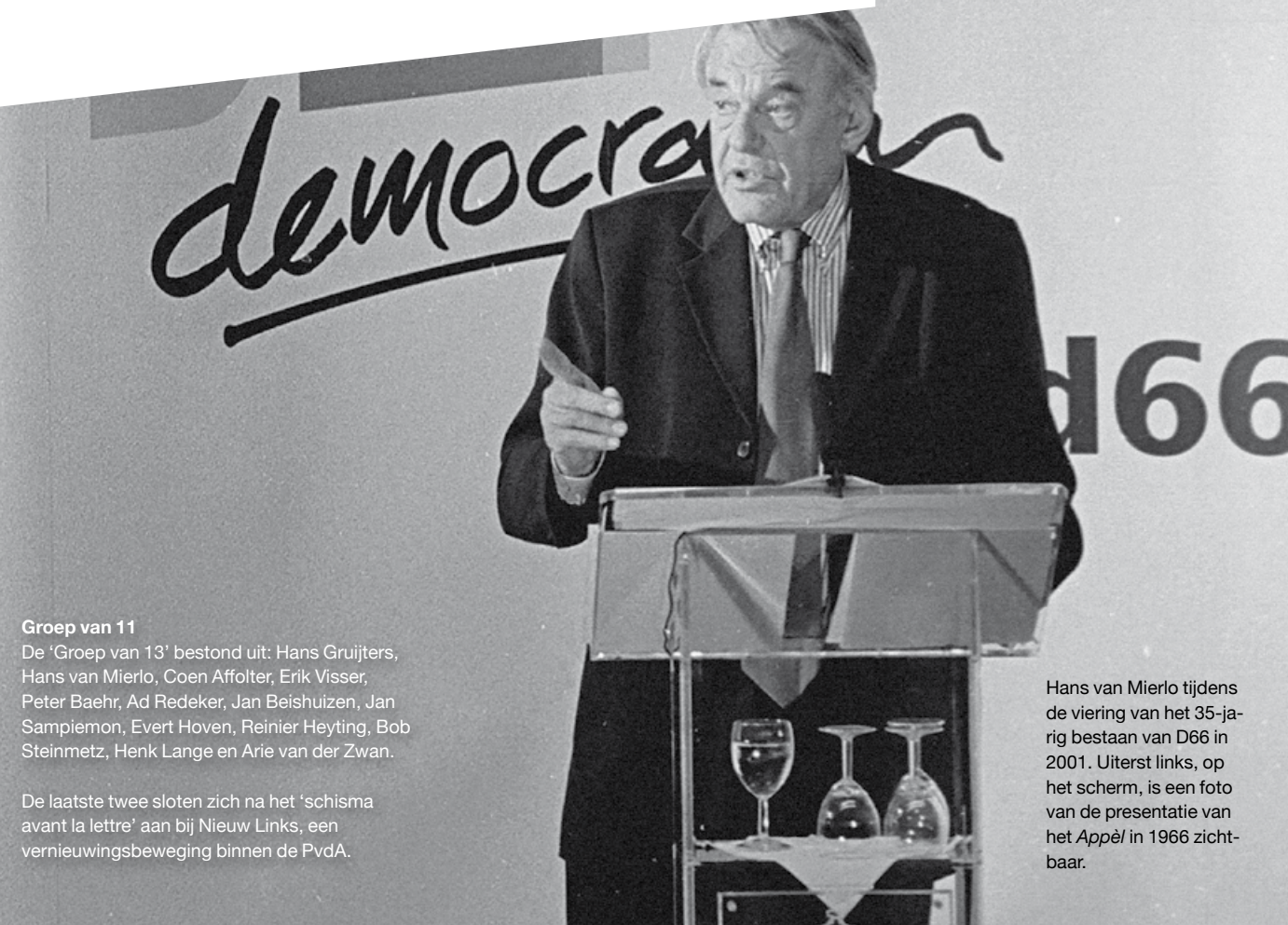
[...]

Welnu, dat gebeurde allemaal vandaag twintig jaar geleden in dit gebouw. Ik ga u niet lastigvallen met een beschrijving van onze lotgevallen sindsdien. Van die rare wisselvallige geschiedenis met euforie hoogten en diepe dalen. Die geschiedenis moeten we vandaag niet beschrijven, maar vieren. De schoonheid vieren van het wonder om iedere keer als de grote partijen met intense tevredenheid denken: zo, die zijn we kwijt, op het moment suprême te kunnen zeggen: ‘Dat had je gedacht.’” [...]

Dit is een ingekorte versie van de toespraak die partijleider Hans van Mierlo uitsprak op 30 april 1986 in Hotel Krasnapolsky te Amsterdam, ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van D66.

Bron:
Een krankzinnig avontuur.
Politieke, culturele en
literaire beschouwingen
van Hans van Mierlo
(De Bezige Bij, 2012).

Groep van 11

De ‘Groep van 13’ bestond uit: Hans Gruijters, Hans van Mierlo, Coen Affolter, Erik Visser, Peter Baehr, Ad Redeker, Jan Beishuizen, Jan Sampiemon, Evert Hoven, Reinier Heyting, Bob Steinmetz, Henk Lange en Arie van der Zwan.

De laatste twee sloten zich na het ‘schisma avant la lettre’ aan bij Nieuw Links, een vernieuwingsbeweging binnen de PvdA.

Hans van Mierlo tijdens de viering van het 35-jarig bestaan van het D66 in 2001. Uiterst links, op het scherm, is een foto van de presentatie van het *Appèl* in 1966 zichtbaar.

Op 15 september 1966 presenteert een groep van 36 mensen in perscentrum Nieuwspoor in Den Haag een voorstel voor politieke vernieuwing. Zij noemt zichzelf het initiatiefcomité D'66 en hun *Appèl* is gericht

aan iedere Nederlander die ongerust is over de ernstige devaluatie van onze democratie.

Dit *Appèl* van maar liefst acht pagina's wordt in een oplage van 20.000 stuks gedrukt en is te koop voor 1 gulden bij de boekhandel. De aangehechte adhesiekaart kan tot 15 oktober 1966 worden ingestuurd. Afhankelijk van het aantal adhesiebetuigingen zal het initiatiefcomité besluiten tot het oprichten van een politieke partij.

Ik betuig mijn adhesie met uw pogingen om de democratische verhoudingen in Nederland te vernieuwen.

- Ik zou D'66 mijn sympathie geven
- Ik zou i.z.s. op D'66 stemmen
- Ik zou i.z.s. D'66-lid willen worden
- Ik wil reeds nu de oprichting financieel steunen
- Ik geef mij nu op als deelnemer aan het Oriëntatie-Congres.

Naam: _____ Leeftijd: _____
Beroep: _____ Adres: _____
Woonplaats: _____

Wilt u mij _____ exemplaren van het Appel (à 11,- per stuk) sturen voor verspreiding in eigen omgeving?

ADHESIEKAART

Secretariaat Initiatiefcomité D'66
Nic. Maesstraat 70
AMSTERDAM-z.

Een blijvend Appèl

Vijftig jaar geleden begonnen de leden van het initiatiefcomité D'66 met het wekelijks vergaderen over de grondslagen van een nieuwe partij. Vijf maanden later presenteerden zij hun *Appèl*. Welke stand- en uitgangspunten stonden er nu eigenlijk in dat legendarische politiek pamflet? En in hoeverre herkennen wij ons anno 2016 nog in die dringende oproep?, vraagt Frank van Mil, scheidend directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, zich af.

Iedere D66'er kent die poëtische zin, waarmee het allemaal begon: *aan iedere Nederlander / die ongerust is / over de ernstige devaluatie / van onze democratie*. Maar wat stond er verder in dat acht pagina's tellende politieke pamflet? Na het voorwoord en de lijst met de 36 onder-tekenaars volgt een *Schets van een ontoereikende democratische situatie*, waarbij de oorzaak van die ontoereikendheid wordt gelegd bij de belangenverstrengeling van regering (A) en parlement (B), gevolgd door een *Plan voor een nieuwe vitale*

democratie, waarbij voorstellen worden geformuleerd om die “gebondenheid” tussen A en B te “kunnen ontwarren”.

Proto-verkiezingsprogramma

Grote, gewichtige woorden uit een grijs verleden? Zeker niet. Wat weinigen weten, is dat het *Appèl* al meteen vrij duidelijke standpunten en “uitgangspunten voor het politiek program van eventueel te stichten D'66” (toen nog mét apostrof) bevatte, een soort proto-verkiezingsprogramma dus. Zij behandelden de meest uiteenlopende zaken, van Europese integratie tot een nationale omroep “vergelijkbaar met de BBC in Engeland”, en van sociale wetgeving tot bevolkingspolitiek “die gericht moet zijn op een afremming van de bevolkingsgroei”. Een kleine greep uit de standpunten die in het *Appèl* worden vermeld:

- Gelijke kansen door onderwijs;
- Gelijke beloning voor mannen en vrouwen;
- De overheid als facilitator van randvoorwaarden voor economische bedrijvigheid;
- Europese integratie niet zonder democratische waarborgen;
- Nederland als voorloper van internationale samenwerking;
- Democratisering als breder fenomeen dan alleen institutionele vernieuwing: ook in pensioenen, bedrijven en het onderwijs.

Op het Binnenhof in Den Haag. Van links naar rechts: Erik Visser, Erwin Nypels, Hans van Mierlo, Herman van Beekhuizen, Betty van Lookeren Campagne en Pieter Fetter.

Er bestaat een grote continuïteit tussen de politieke uitingen van D66 tussen het moment van oprichting en nu

Deze standpunten komen bijzonder bekend voor en maken direct inzichtelijk dat er grote continuïteit bestaat tussen de politieke uitingen van D66 tussen het moment van oprichting en nu.

Afkeer van dogmatisch denken

Niet alleen wat betreft de standpunten is het *Appèl* een feest der herkenning; dat geldt ook voor de achterliggende uitgangspunten. De jaren zestig van de vorige eeuw werden gekenmerkt door afkalvende verzuiling, sociale onrust en grote politieke polarisatie. Ideologieën als het socialisme en het communisme oefenden grote aantrekkingskracht uit op velen. En de jaren van het fascisme en het nazisme lagen nog vers in het geheugen. Bij veel (aspirant-)D66’ers stond het hele begrip ‘ideologie’ daardoor in een kwade reuk. In de context van die tijd leidde ideologie volgens hen te vaak en te makkelijk tot rigide, dogmatisch denken. De oprichters van D66 hadden daar een grondige afkeer van, zoals ook blijkt uit de introductie op de uitgangspunten:

De ideologieën van de huidige Nederlandse politieke partijen geven geen antwoord meer op de vragen die ons bezig houden. Velen zouden liever hun stem uitbrengen op grond van een visie op heden en toekomst dan op grond van politiek gezien verouderde beginselen.

Deze pragmatische, ondogmatische insteek sprak velen aan, zo bleek uit de overweldigende reacties op het *Appèl* en de al evenzo succesvolle verkiezingswinst bij de Tweede Kamerverkiezingen van 15 februari 1967, waarbij de kersverse partij uit het niets 7 zetels behaalde.

Sociaal-liberaal gedachtegoed

Tegelijkertijd is er sprake van een groot engagement en maatschappelijke betrokkenheid. De roep om visie op heden en toekomst was veel meer dan een pleidooi voor technocratische politiek. Dit blijkt ook uit de korte analyse van de mid-twintigste-eeuwse westerse maatschappij in het *Appèl*:

De natuurwetenschappelijke en technische vorderingen en de groei van de wereldbevolking hebben onze maatschappij in een proces van versnelde ontwikkeling gebracht. Een grotere invloed van de overheid wordt hiervoor opgeroepen. Weliswaar kan dat de stoffelijke welvaart van het individu ten goede komen, maar het houdt ook het gevaar in dat zijn geestelijke en maatschappelijke vrijheid in het gedrang komt.

Zowel deze uitgangspunten als de eerder vermelde standpunten ademen een gedachtegoed dat tegenwoordig ‘sociaal-liberaal’ wordt genoemd: een streven naar individuele vrijheid en ontplooiing, naar invloed op het eigen leven en op wie je bestuurt. Met tegelijkertijd oog voor de omgeving, voor het vrije individu dat verbonden is met anderen. En handelend vanuit het besef dat een overheid vrijheid voor allen tegelijk mogelijk kan maken én kan bedreigen.

Niet alleen wat betreft de standpunten is het Appèl een feest der herkenning; dat geldt ook voor de achterliggende uitgangspunten

Vanaf 2007 heeft de Van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66, praktisch en concreet invulling gegeven aan dit sociaal-liberale gedachtegoed, altijd vanuit de houding die de oprichters van de partij voor ogen hadden: niet-docrinair en ondogmatisch. Bijvoorbeeld met de 5 *Richtingwijzers* of met *Ordering op orde*, een kijk op de verhouding tussen mens, markt en staat, bieden we een houvast van uitgangspunten. Een inspiratie waarmee D66’ers zélf hun standpunt kunnen bepalen. Met enig gevoel voor anachronisme zou je kunnen stellen dat de opstellers van het *Appèl* sociaal-liberalen waren zonder het zelf te weten.

50 jaar later

Rest de prangende vraag: hoe staat het met die vernieuwing van de democratie, vijftig jaar na het *Appèl*? Sowieso meldden de oprichters daarover – terecht:

Origineel Appèl 1966!

Bent u benieuwd naar wat er nu precies in het *Appèl* stond geschreven? Of bent u uw origineel kwijt? D66 heeft – speciaal voor dit jubileumjaar – een origineel exemplaar hoogwaardig laten inscannen en op ware grootte laten herdrukken. U kunt zo’n prachtige herdruk voor slechts € 2,50 bemachtigen op het a.s. Congres 103 (16 april in Arnhem) of op Congres 104 (29/30 oktober in Amsterdam). U kunt de tekst ook in PDF bekijken via d66.nl/50jaar/historische-downloads

Nieuw Appèl 2016?

Tijdens Congres 102 werd een politieke motie aangenomen (ingediend door de thema-afdeling Senioren & samenleving met als onderwerp: Democratische vernieuwing): “om vóór het Congres ter viering van ons 50-jarig bestaan (29 & 30 oktober 2016, red.) een nieuw *Appèl* te formuleren, met nieuwe oplossingen die de kiezer meer directe invloed geeft op de politieke besluitvorming en hierbij geïnteresseerde leden te betrekken.” Momenteel wordt er hard gewerkt aan dit nieuwe *Appèl*; over de concepttekst zal worden gediscussieerd met geïnteresseerde leden tijdens een inhoudelijke sessie op Congres103. **U kunt de motie teruglezen op: d66.nl/congres-102**

Wij matigen ons geen alléénzalmakende oplossing aan. Wij werken hieronder slechts één mogelijkheid uit. Staatsrechtelijke varianten hierop zijn stellig denkbaar.

De democratische spelregels – vastgesteld in de tijd van de ganzenveer – waren ontoereikend in de tijd van de typemachine, en zijn dat nog steeds in de tijd van de tekstverwerker.

Enkele basale observaties over de verhouding tussen burger en bestuur – over de “ontoereikende democratische situatie” – staan vandaag de dag nog steeds overeind: de kiezer kiest z’n regering niet zelf en parlement en regering houden elkaar nog steeds gevangen in wederzijdse afhankelijkheid. De democratische spelregels – vastgesteld in de tijd van de ganzenveer – waren ontoereikend in de tijd van de typemachine, en zijn dat nog steeds in de tijd van de tekstverwerker.

Maar als je goed kijkt naar de voorstellen die in het *Appèl* werden gedaan, valt ook op dat genoeg zaken inmiddels wél gerealiseerd zijn of worden. Het Europees Parlement wordt inmiddels rechtstreeks gekozen – een “gebiedende eis” in het *Appèl*. Ook de oproep tot afschaffing van de opkomstplicht bij verkiezingen, de instelling van een Ombudsman en “de mogelijkheden tot invoering van een met waarborgen omgeven vorm van referendum” zijn in vruchtbare aarde gevallen. De wens tot een direct gekozen of door de gemeenteraad gekozen burgemeester is ten dele ingewilligd: de raad kan sinds 2003 de burgemeester kiezen. En het voorstel voor deconstitucionalisering van de burgemeestersbenoeming van voormalig Tweede Kamerlid Gerard Schouw heeft een eerste lezing in het parlement doorstaan. Ook de oproep tot dualisme op lokaal bestuursniveau – de ontvlechting van bestuur en controle, van raad en college, een soort van scheiding der machten – is inmiddels ingevoerd tijdens Paars II, onder invloed van D66.

Vergaande democratisering

Maar het meest opvallende is wel dat de oprichters heel helder inzagen dat democratische vernieuwing meer is dan alleen het veranderen van de spelregels van bestuur. Ze pleitten voor een vergaande democratisering van de samenleving, binnen bedrijven en op scholen. Dat klinkt in vroeg-eenentwintigste-eeuwse oren wellicht achterhaald, maar met deze geluiden

over invloed en medezeggenschap stond D66 aan het begin van een maatschappelijke beweging die nu door allen als vanzelfsprekend wordt gezien: dat iedere burger, ongeacht culturele of sociaal-economische afkomst, in staat is om het eigen leven vorm te geven, en deel te nemen aan de samenleving en aan het bestuur van het land.

De oprichters wilden in 1966, “in dat stadium”, geen politici zijn. Hun *Appèl* was bedoeld als “globale presentatie van hun ongerustheid”, niet als “scherp geslepen politiek manifest”. Vijftig jaar later kan geconcludeerd dat zij met hun globale presentatie blijkbaar meer aanboorden dan dat: een breed gedragen noodzaak voor, en behoefte aan een vrijzinnige, ondogmatische en sociaal-liberale politieke partij die in iedere tijd vernieuwing en vooruitgang zoekt. Een blijvend *Appèl*. ■

Boekhandel

Jan Terlouw Jeugdboekenheld op het binnenhof

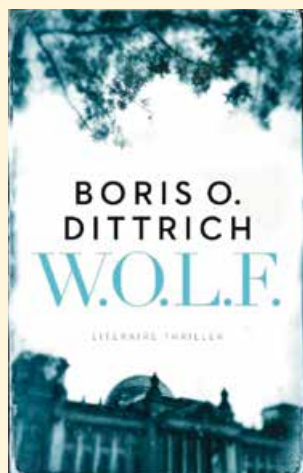
Auteur Joep Boerboom
Uitgever Boom
Paperback
326 pag.

ISBN
9789089536136
Februari 2016

Een biografie die leest als een waargebeurde roman. Jan Terlouws levensverhaal kent dan ook minstens zoveel spannende plotwendingen als zijn eigen boeken: voorbestemd tot een leven als kernfysicus ontwikkelde Terlouw zich in korte tijd tot succesvol jeugdboekenschrijver en het gezicht van D66 in de periode van Het Redelijk Alternatief.

In deze biografie vertellen, naast familieleden en collega-politici ook zijn boeken het verhaal van Terlouws veelzijdige leven. Hij blijkt treffende overeenkomsten te vertonen met de onbevangen en verantwoordelijke helden uit zijn boeken. Tot op de dag van vandaag is Terlouw nog zeer actief als spreker en auteur op het gebied van duurzaamheid, en als schrijver van spannende boeken (samen met zijn dochter Sanne).

Joep Boerboom schreef eerder een portret van Neelie Kroes in *De Nederlandse eurocommissarissen* (2010).

W.O.L.F.

Auteur Boris O. Dittrich
Uitgever Cargo
Paperback
400 pag.

ISBN
9789023495536
Januari 2016

Wanneer in een Berlijns park een hoofd in een plastic tas wordt gevonden, staat het politieapparaat op scherp. Wie is het slachtoffer? Zijn er terroristen in het spel? Politiecommissaris Fatima Oztürk leidt het onderzoek naar een organisatie die zich W.O.L.F. noemt en een anti-joodse en anti-islamitische campagne voert. Maar waarom houdt haar vriend en collega Gerhard zich afzijdig van het onderzoek? Als zich plotseling een anonieme getuige aandient, doet Fatima een schokkende ontdekking waardoor ze voor een moeilijke persoonlijke keuze komt te staan.

Boris O. Dittrich (1955) was jarenlang Tweede Kamerlid (1994-2006) en fractievoorzitter (2003-2006) van D66. Sinds 2007 werkt Dittrich voor Human Rights Watch, in New York en Berlijn. Eerder publiceerde Dittrich de thrillers *Moord en brand* en *De waarheid liegen*, die enthousiast werden ontvangen.

Een doodgewoon kabinet

Acht jaar Paars
1994-2002

Auteur Klaartje Peters
Uitgever Boom
Paperback
320 pag.

ISBN
9789461056818
September 2015

Bijna een eeuw lang waren Nederlandse coalitieregeringen afhankelijk van de medewerking van christelijke partijen. In 1994 bleek dat het anders kon. Dat jaar vormden PvdA, VVD en D66 het eerste paarse kabinet. Een bijzonder moment, al sprak minister-president Kok over “een doodgewoon kabinet”. Maar voor Hans van Mierlo, die al sinds de oprichting van D66 pleitte voor het openbreken van het politieke bestel in Nederland, was het aantreden van Paars de vervulling van een lang gekoesterde wens. Uitgangspunt zijn de verhalen van de betrokken politici: Wim Kok (PvdA), Frits Bolkestein (VVD), Els Borst (D66) en vele anderen. Het boek is een prachtig portret van twee kabinetten die een bijzondere periode vormden in de politieke geschiedenis van Nederland.

Klaartje Peters (1969) schrijft over politiek en bestuur. Van haar hand verscheen eerder *Verdeelde macht* (1999), en *Het opgeblazen bestuur* (2007) over het Nederlandse provinciebestuur, dat flink veel stof deed opwaaien.

...en wat vindt u het grootste politieke succes van 50 jaar D66?

10 mijlpalen

Oproep mini-essay

Op de volgende spread leest u de 10 uitverkoren mijlpalen – in willekeurige volgorde – van de redactie van de *Democraat*. Welk D66-succes is uw absolute favoriet en waarom? Of wilt u graag een andere D66-mijlpaal nomineren? Stuur uw motivatie van **maximaal 250 woorden** o.v.v. uw naam, woonplaats en contactgegevens voor **2 mei 2016** naar **democraat@d66.nl**.

De beste bijdrages worden gepubliceerd in de volgende editie van de *Democraat*.

De eerste mijlpaal van D66 is zonder meer: binnen een half jaar (!) een *Appel* presenteren, een nieuwe politieke partij oprichten, een driedaagse ledenvergadering houden, een verkiezingsprogramma schrijven en bij de (vervroegde) Tweede Kamerverkiezingen van 15 februari 1967 maar liefst zeven zetels (en de internationale pers) halen.

50 jaar later vraagt de redactie van de *Democraat* zich af: wat vinden wij nu eigenlijk het belangrijkste politieke succes van D66? Zonder welk D66-initiatief zou Nederland – of zelfs de wereld – er vandaag de dag beslist minder goed voor staan?

Oosterscheldekering 1974

De afsluiting van de Oosterschelde – als gevolg van de watersnoodramp in 1953 – is in volle gang als D66-Tweede Kamerlid **Jan Terlouw** zich achter de actievoerders schaaft die de zee-arm open willen houden. In 1974 sluit het Kabinet-Den Uyl zich daarbij aan. Een innovatieve oplossing – de stormvloedkering – zorgt ervoor dat bij zware storm de Oosterschelde wordt afgesloten. Daardoor is het ecosysteem gereed, net als de broodwinning van de Zeeuwse mosselvisser, zoals hoofdpersoon Valeer in Terlouws *Oosterschelde; Windkracht 10* (1976). “**Een keerpunt in het milieudenken**”, noemde Terlouw dit D66-succes later. Met bovendien een spraakmakend waterwerk-icoon als resultaat.

Homohuwelijk 1994 – 2001

In 2001 is Nederland **het eerste land ter wereld** waar twee mannen of twee vrouwen met elkaar mogen trouwen. D66-Tweede Kamerlid **Boris Dittrich** begint zijn campagne al in 1994; zelfs COC Nederland moet nog wennen aan het idee. In 1998 neemt de Tweede Kamer de motie aan – ingediend door Dittrich en zijn ‘paarse’ coalitiegenoten Anne Lize van der Stoep (VVD) en Mieke van der Burg (PvdA) – om het huwelijk open te stellen voor mensen van hetzelfde geslacht. In 2014 bezorgen D66-Tweede Kamerleden **Pia Dijkstra** en **Gerard Schouw** deze **doorbraak richting gelijke behandeling** extra kleur, met het aangenomen initiatiefvoorstel dat een einde maakt aan de ‘weigerambtenaar’ - een van de vijf pijlers van het **Roze Stembusakkoord (2012-2015)**.

Beperking van de hypotheekrenteaftrek 2006 – 2012

De hypotheekrenteaftrek: lange tijd een heilig Haags huisje, tot D66 het op de agenda zette. De **Jonge Democraten** speelden een belangrijke rol door in 2006 het verkiezingsprogramma te amenderen. Daarna is ook D66 vóór de beperking van de hypotheekrenteaftrek. In het Lenteakkoord van voorjaar 2012 zetten fractievoorzitter **Alexander Pechtold** en D66-Tweede Kamerlid **Wouter Koolmees** de eerste stap. De betekenis van deze verandering reikt verder dan alleen het vlottrekken van de woningmarkt. Na de crisis was dit **de eerste in een reeks belangrijke hervormingen** waarvan D66 als ‘constructieve oppositie-partij’ aan de basis stond.

Verhoging van de AOW-leeftijd 2006 – 2012

Als eerste politieke partij spreekt D66 zich in 2006 uit voor de verhoging van de AOW-leeftijd, ter compensatie van de toegenomen levensverwachting. De **Jonge Democraten** namen hierbij (opnieuw) het voortouw. In het Lenteakkoord van voorjaar 2012 zorgen fractievoorzitter **Alexander Pechtold** en D66 Tweede Kamerlid **Wouter Koolmees** voor een geleidelijke verhoging naar 67 jaar in 2023. Typisch D66: als andere partijen electoraal hun vingers niet durven te branden, durft D66 wél voorop te lopen. Belangrijker: de verandering is een **eerste stap in het toekomstbestendig maken van de Nederlandse sociale zekerheid**.

Schooladvies bepalend 2013

In het Herfstakkoord (begroting van 2014) sleepte D66 maar liefst 650 miljoen euro extra voor onderwijs binnen. Maar misschien wel een belangrijker D66-succes op het gebied van beter onderwijs: bij de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs is sinds 2014 het schooladvies bepalend, niet de eindtoets. Bovendien mogen middelbare scholen niet langer selecteren op basis van de eindtoets of een eigen toelatingstoets. D66-Kamerlid **Paul van Meenen** is een van de sturende krachten achter deze gevoelige nederlaag voor het uniformerende rendementsdenken in het onderwijs: op dit – voor ieder kind – belangrijke moment **staat de leraar weer centraal**.

Bestrijding pensioenbreuk 1980 – 1991

Wie pensioenstelsel zegt, zegt **Erwin Nypels**. Oud-minister Nypels, medeoprichter van D66, was met twee korte onderbrekingen tussen 1967 en 1989 Tweede Kamerlid voor D66. Tot 1990 werden werknemers die veranderen van baan, of hun baan verloren, geconfronteerd met een breuk in de pensioenopbouw. Nypels maakte hier een einde aan. Zijn initiatiefwet uit 1980 werd in 1991 door **Louise Groenman** door beide Kamers geloodst. Inmiddels hebben werknemers het recht om het opgebouwde pensioen mee te nemen naar een nieuwe werkgever. **Een belangrijke stap in het moderniseren van het pensioenstelsel**, zodat het aansluit op de veranderende arbeidsmarkt.

Euthanasiewet 1984 – 2002

Al in 1984 diende Tweede Kamerlid voor D66 **Elida Wessel-Tuinstra** een initiatiefwetsvoorstel in om euthanasie wettelijk te regelen, zonder succes. In 1998 dient D66-Tweede Kamerlid **Roger van Bortel** opnieuw een initiatiefwetsvoorstel in om euthanasie te legaliseren, waarna D66-minister van Volksgezondheid **Els Borst** het wetsvoorstel door de Tweede en Eerste Kamer loodst. Op 1 april 2002 treedt de wet in werking: euthanasie is niet langer strafbaar indien aan een aantal zorgvuldigheidseisen is voldaan. Nederland is hiermee het eerste land ter wereld waar euthanasie wettelijk geregeld is. **Vrijzinnig en eigenzinnig: een mijlpaal in de strijd voor meer zelfbeschikking.**

Winkeltijdenwet 1985 – 2013

Mede dankzij D66-Tweede Kamerleden **Boris van der Ham** en **Kees Verhoeven** bepalen gemeenten sinds 2013 zelf of en hoe vaak winkels op zondag open mogen. Deze twist heeft een lange geschiedenis, met verschillende D66'ers in de hoofdrol. In 1985 diende D66-Kamerlid **Louise Groenman** – zonder succes – het eerste initiatief tot verruiming van de Winkelsluitingwet in zodat alleenstaanden en tweeverdieners buiten werktijd boodschappen kunnen doen. D66-minister **Hans Wijers** bracht in 1996 de nieuwe Winkel-tijdenwet tot stand, waardoor openstelling op zon- en feestdagen (beperkt) mogelijk werd. **Een overwinning voor de vrijheid van het individu**, waarvoor D66 zich vanaf het eerste uur hard maakt.

Spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden 2001 – 2004

D66 geeft het individu een stem. Met medezeggenschap in het onderwijs en op de werkvloer en met inspraak in de pensioenfondsen. Minder bekend, maar niet minder ingrijpend: het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden. D66-Tweede Kamerlid **Boris Dittrich** diende in 2001 dit initiatiefvoorstel in dat in 2014 werd aangenomen door de Eerste Kamer. De belangrijkste motieven: het draagt bij aan de verwerking voor slachtoffers en nabestaanden en de rechter kan de informatie betrekken in de oordeelsvorming. **Belangrijker: de kloof met de burger werd kleiner.**

Raadgevend referendum 2005 – 2014

Met het aantreden van het eerste paarse kabinet in 1994 ontstond er ruimte voor bestuurlijke vernieuwing. De eerste poging van de invoering van het (correctief) referendum strandde in de Nacht van Wiegels in 1999. D66-Tweede Kamerlid **Boris van der Ham** kreeg in 2005 voor elkaar dat een raadplegend referendum werd georganiseerd over de Europese Grondwet. In datzelfde jaar diende hij een initiatiefwet in. **Gerard Schouw** kreeg een meerderheid van de Tweede (2013) en Eerste Kamer (2014) achter dit wetsvoorstel. **Eindelijk de langgewenste doorbraak richting bestuurlijke vernieuwing**, waarmee het in 1966 allemaal begon.

First Lady

Anneke Goudsmit (82) trad in 1967 als eerste en enige vrouw toe tot de eerste zevenkoppige Tweede Kamerfractie van Democraten 66. Ze vertelt hoe geweldig het was om betrokken te zijn bij die eerste roerige jaren van D’66 (ja, toen nog mét apostrof!): “Iedereen was waanzinnig enthousiast.”

Anneke Mary Goudsmit
Amsterdam,
12 juli 1933

1957-1987
Advocaat en
procureur

1966
Lid D66

1967-1974
Tweede
Kamerlid D66

1972
D66-schaduw-
minister van
Justitie in het
eerste Schaduwa-
binet-Den Uyl

“**Nadat ik het Appèl** had gelezen, heb ik meteen gereageerd en ben ik naar een van de eerste vergaderingen gegaan. Ik kan me herinneren dat de opkomst behoorlijk groot was. Het aardige was dat daar ook de nodige mensen waren die ik al kende van studie of werk. Ik weet ook nog dat daar een ontzettend goede sfeer hing. Ik had echt het gevoel dat ik daar thuis was. Je kon je daar als lid opgeven en dat heb ik – en met mij vele anderen – gedaan.

“We zeiden wel eens tegen elkaar, als er een motie aangenomen zou worden, dat we de wereld – of in elk geval Nederland – een béétje veranderd zouden hebben”

Vakwerkgroepen

Op 14 oktober 1966 viel het Kabinet-Cals (*KVP-PvdA-ARP, red.*) en werden er vervroegde verkiezingen uitgeschreven. Toen kwam alles in een stroomversnelling: als we mee wilden doen, moest er een partij opgericht worden en een programma geschreven. Daarvoor vorm-

den we vakwerkgroepen. Ik was werkzaam als advocaat, dus ik zat bij de werkgroep ‘Justitie en Organisatie’. Die werkgroepen waren spannend, want er zaten mensen bij van wie je absoluut niet wist wie het waren en of je het politiek met ze eens was. Maar het werkte: bij de eerste ledenvergadering in Krasnapolsky werd op basis van al deze hoofdstukjes een politiek program gemaakt. Iedereen was waanzinnig enthousiast en je had echt het gevoel dat je iets deed. Ik denk daar altijd met heel veel genoeg aan terug. Verder werd op die vergadering een verkiezingslijst samengesteld, en daar kwam ik op terecht, op plaats vier.

In de Tweede Kamer

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 15 februari 1967 werden we – geheel onverwacht – met zeven mensen in de Kamer gekozen. Anno 2016 lijkt dat niet veel, maar toen – eind jaren zestig – was dat echt heel bijzonder. Bij ons aantreden werden we door Kamervoorzitter Frans-Joseph van Thiel gevraagd om kennis te maken. Blijkbaar wilde hij weten wat voor vlees hij in de kuip had. Gelukkig vielen we hem heel erg mee. Wat meehielp, was dat hij – net als onze fractievoorzitter Hans van Mierlo – katholiek was, en dat hij Hans Gruijters – die pas later in de Kamer kwam maar wel al actief was voor D66 – al uit Helmond kende.

1973
Weigert aanbod om
staatssecretaris van
Justitie te worden
in het Kabinet-Den
Uyl (1973-1977) van
wege het abortus-
standpunt van mi-
nister van Justitie
Dries van Agt (KVP,
later CDA)

1975-1986
Bestuursvoorzitter
Bloemenhovekli-
niek te Heemstede

1975-1992
Advocaat

1992-1996
Raadsheer
(rechter)
Gerechtshof
Amsterdam

Toen begon het Kamerwerk. Onze fractie was een zeer goed team. Het was voor ons allemaal nieuw en spannend, maar we waren behoorlijk eensgezind en enthousiast. Het was echt een heel leuke tijd, die eerste periode. We zeiden wel eens tegen elkaar, als er een motie aangenomen zou worden, dat we de wereld – of in elk geval Nederland – een béétje veranderd zouden hebben.

Regeringsdeelname

In 1973 trad het Kabinet-Den Uyl (*PvdA-PPR-D66-KVP-ARP, red.*) aan, met één D66-minister (*Hans Gruijters, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, red.*). Hoewel ik het Kamerwerk nog steeds met plezier deed, maakte dat wel een verschil. Er waren mensen die vonden dat je je politieke gedrag moest aanpassen als je partij in het kabinet zat, maar er waren er ook die vonden dat D66 juist was opgericht om altijd te doen wat je zélf goed vond. En dat botste soms wel eens.

In 1974 ging ik uit de Kamer. De aanleiding was dat ik had gehoord dat Van Agt, de toenmalige minister van Justitie, van plan was om de Bloemenhovekliniek (*abortuskliniek in Heemstede, red.*) te sluiten. Ik wilde daarom een motie indienen waarin stond dat er geen beleidswijzigingen – lees: sluiting – zouden mogen plaatsvinden zónder dat daarover met de Kamer overlegd was. Zover is het niet gekomen, want mijn eigen fractie was er tegen.

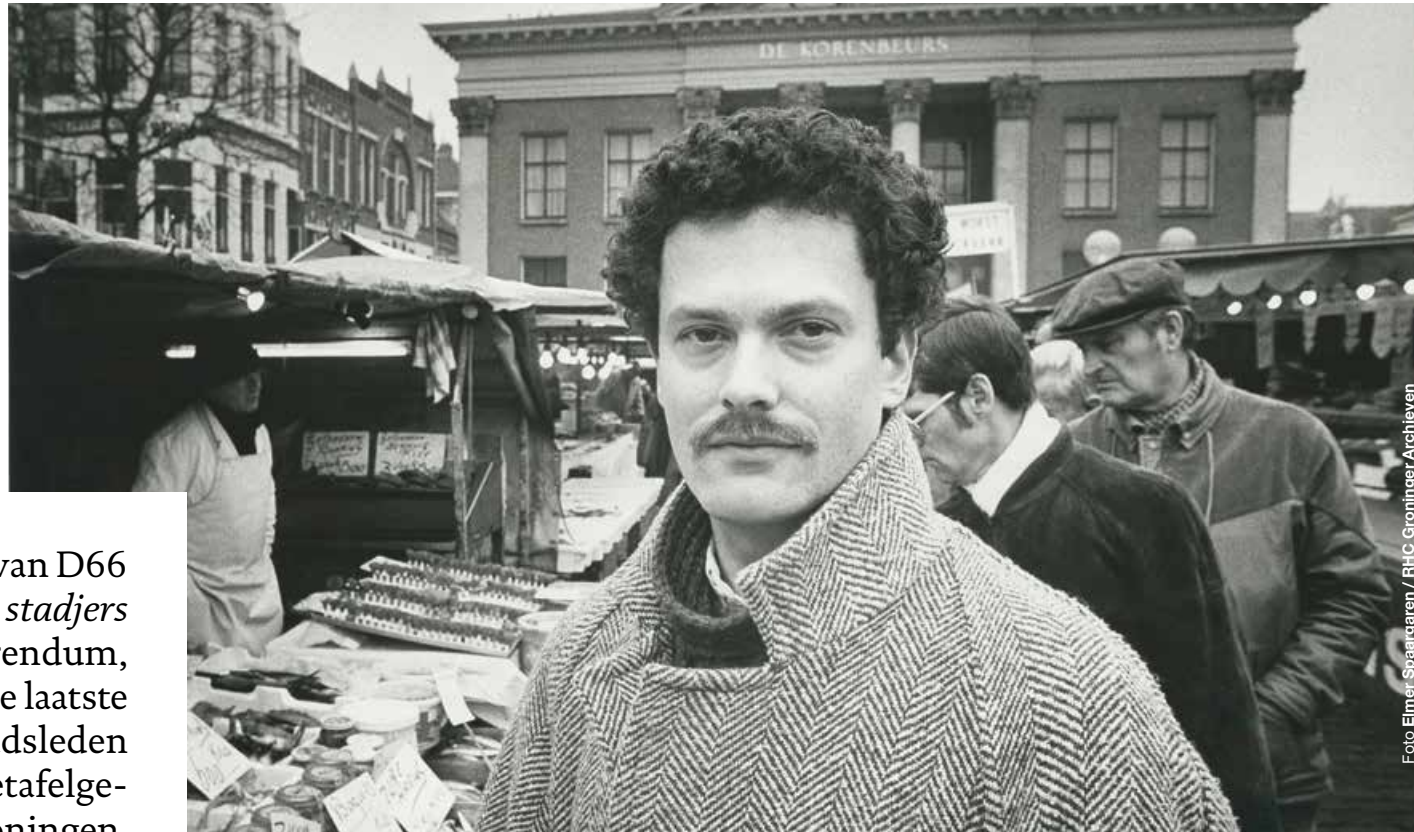
De motie had tot de val van het kabinet kunnen leiden en dat konden wij als regeringspartij niet maken, vonden ze. Ik vond dat volstrekt contrair aan de uitgangspunten van D66. Ik vond ook dat ik mezelf niet meer in de spiegel kon aankijken als ik hiermee zou instemmen.

Opheffingscongres

We hadden altijd gezegd dat D66 niet voor de eeuwigheid opgericht was, en dat ons doel om het bestel op te blazen binnen een begrensde tijdsperiode gerealiseerd moest zijn. Tijdens het najaarscongres van 1974 in Amsterdam werd de beslissing om onszelf op te heffen aan de leden voorgelegd. Een meerderheid stemde voor opheffing, maar omdat de statutair benodigde tweederde meerderheid niet gehaald werd, bleven we toch voortbestaan. Na het congres heb ik mijn lidmaatschap van D66 opgezegd. Na mijn Tweede Kamerlidmaatschap ben ik weer verder gegaan met mijn juridische carrière. Ik moet zeggen dat ik het achteraf wel heel bevredigend vind dat ik het recht van alle kanten heb gezien: als advocaat, als rechter én als Tweede Kamerlid.” ■

(Nog steeds) een broertje dood aan de regenten

D66 Groningen is de op één na oudste lokale afdeling van D66 (na Amsterdam, u raadde het al). De partij bezorgde de *stadgers* meer inspraak – onder andere door een succesvol referendum, zeer tegen de zin van de gevestigde partijen. Sinds de laatste verkiezingen is zij met twee wethouders en negen raadsleden de grootste fractie in de provinciehoofdstad. Een rondetafelgesprek met drie generaties over 50 jaar D66 in Groningen.

Henk Pijlman, fractievoorzitter van D66 Groningen, op de Vismarkt in Groningen in 1986.

Ook 50!

Fred de Vries (76) kijkt in gedachten verzonken naar buiten, waar de stad Groningen zich hult in een druilerige motregen. Waar de oprichtingsbijeenkomst van de lokale afdeling plaatsvond – dit jaar vijftig jaar geleden – weet hij niet meer. Het was ergens in een café in de binnenstad. De Vries herinnert zich nog wel hoe hij even daarvoor met een paar anderen werd uitgenodigd in het huis van mr. Overdiep, toenmalig president van de Groninger rechtbank. Een van de initiatiefnemers van het *Appel* kwam de interesse peilen voor het oprichten van een lokale afdeling – een steunpunt, werd dat toen genoemd. De Groningers reageerden enthousiast; op 7 no-

vember 1966, nog geen maand na de oprichting van de landelijke partij D'66 (toen nog mét apostrof), was de afdeling Groningen een feit. De tweede lokale afdeling van D66 – na Amsterdam.

Potloodcampagne

We zitten met z'n vieren in de ruime en lichte werkkamer van Henk Pijlman (60), voorzitter van het College van Bestuur van de Hanzehogeschool Groningen. In de jaren tachtig en negentig was Pijlman raadslid, fractievoorzitter en wethouder voor D66 in de gemeente Groningen. Sinds vorig jaar zit hij in de Eerste Kamer voor D66. Ook aan tafel zit Martine Drijfholt (42), scheidend voorzitter van de afdeling Groningen. Fred de Vries, penningmeester in het eerste voorlopige bestuur van de afdeling, herinnert zich het enthousiasme waarmee campagne werd gevoerd nog goed. “Folders rondbrengen en affiches oplakken: het was een feest.” Henk Pijlman herkent dit ook uit zijn tijd. “Ik was net lid toen de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen begon. We hadden grote potloden gemaakt die je op je schouders kon dragen. Het was snikheet, maar het trok aandacht en het was leuk. Totdat een paar klieren bedachten om ons om te duwen. Rollend gingen we de Herestraat door.” Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970

“We hielden huiskamerbijeenkomsten met een man of tien. Na afloop betaalde je een gulden voor de koffie en thee en een koek”

kwam de partij voor het eerst in de Groningse gemeenteraad, en wel met twee zetels. Na een korte crisis (zie kader op pag. 19) is D66 sinds 1978 zonder onderbreking vertegenwoordigd geweest in de Groningse gemeenteraad.

Huiskamerbijeenkomsten

Wat gebeurde er in die begintijd binnen zo'n lokale afdeling? Het gaat al snel over 'huiskamerbijeenkomsten', een van de eerste initiatieven van de lokale afdeling. Actieve leden van de nieuwe partij gingen bij iemand thuis in gesprek met andere leden of sympathisanten. In het eerste officiële afdelingsbestuur, ingesteld in oktober 1967, werd een 'hoofd sectie huiskamerbijeenkomsten' aangewezen: Laurens Jan Brinkhorst, toen nog een jonge hoogleraar Europees Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen (en later staatssecretaris, Tweede Kamerlid, Europarlementariër en minister voor D66). De eerste huiskamerbijeenkomst vond plaats bij Brinkhorst thuis, in een groot jarendertighuis aan de zuidkant van de stad. Eind jaren zeventig vonden nog steeds zulke bijeenkomsten plaats, herinnert Pijlman zich. “Het waren politieke discussies met een man of tien; leden en belangstellenden. Na afloop betaalde je een gulden voor de koffie en thee en een koek.” Martine Drijfholt moet erom lachen. “We heb-

ben toevallig nu een raadslid die de D66-leden in haar wijk uitnodigt bij haar thuis om over de buurt te praten. Zij organiseert dus eigenlijk gewoon een huiskamerbijeenkomst!” Het wordt een terugkerend thema in het gesprek: ook in Groningen herhaalt de geschiedenis zich.

De arrogantie van de macht

Fred de Vries herinnert zich de eerste lichting D66'ers als twijfelaars, een beetje naïef soms. Pijlman noemt het eerder onbevangen. “We zoeken altijd verbinding met groepen in de samenleving die niet automatisch vertegenwoordigd zijn.” Het is een aard of houding die tot op de dag vandaag kenmerkend is voor D66'ers, vinden de drie gesprekspartners aan tafel. “Vrijzinnig, toegankelijk, pragmatisch en veranderingsgezind”, noemt De Vries het ook. “Inventief, creatief en vernieuwend”, voegt Drijfholt toe. Die onbevangenheid kwam tot uiting in het uitdagen van de gevestigde partijen die vooral machtspolitiek bedreven, in Groningen betrof dat met name de Partij van de Arbeid (PvdA). Zo probeerde Fred de Vries verandering te brengen in de traditie dat de grootste fractie altijd als eerste mag spreken – en daarbij meer spreektijd krijgt

“De wethouder zei dat hij de vraag niet hoefde te beantwoorden, omdat D66 na de verkiezingen toch niet meer in de raad zou zitten”

dan kleinere fracties. “Wat een onzin. D66 heeft toch net zoveel te vertellen als de PvdA?” Henk Pijlman vertelt over zijn allereerste vraag in de gemeenteraad, in 1985: “De wethouder antwoordde dat de vraag van de heer Pijlman weliswaar interessant was, maar dat hij deze niet hoefde te beantwoorden, omdat D66 na de verkiezingen volgend jaar toch niet meer in de raad zou zitten. Ik was kwaad! Dat was de arrogantie van de macht.” D66 had én heeft “een broertje dood aan de regenten”, niet toevallig ook de titel van een boek over dertig jaar D66 in Groningen (zie afbeelding). Een voorbeeld uit het heden. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 werden de

Foto Bert Verhoeff / Anefo / Nationaal Archief

Laurens Jan Brinkhorst – hier in gesprek met de D66-fractie tijdens de kabinetsformatie in 1977 – was in 1967 ‘hoofd sectie huiskamerbijeenkomsten’ van de afdeling Groningen.

fractiekamers opnieuw verdeeld, vertelt Martine Drijfholt. “De PvdA, die tweede was geworden, wilde de grootste fractiekamer niet uit. Prima, wij hebben een andere kamer genomen.”

Succesvol referendum

Rode draad door de geschiedenis van D66 is – óók in Groningen – het streven naar bestuurlijke vernieuwing, met meer zeggenschap voor de burger. Soms met succes en soms niet. En soms volgde het succes later. In de jaren tachtig opperde D66’ers in Groningen bijvoorbeeld om wijkbudgetten in te stellen en bewoners te laten meepraten over verbeteringen in hun wijk. In die tijd een revolutionair idee, waarvoor D66 toen geen meerderheid vond. In de jaren negentig begon de gemeente met het ‘wijksgewijs’ werken, dat inmiddels “gemeengoed geworden is in de stad”, zegt Drijfholt.

Een ander voorbeeld is het referendum in 1994 over het Noorderplantsoen, een groot park midden in de stad. De vraag was of het plantsoen moest worden afgesloten voor autoverkeer. D66 was voor, samen met onder meer milieubewegingen en andere groenliefhebbers; de autolobby en veel ondernemers in de buurt waren tegen. D66 wilde een referendum organiseren, maar kreeg dit niet in het collegeprogramma. Henk Pijlman, toen wethouder met onder meer bestuurlijke vernieuwing in zijn portefeuille, baalde hier flink van. “We dachten: *laat het dan uit de samenleving zelf komen*. Dus we hebben georganiseerd dat mensen brieven gingen schrijven naar de ge-

meente. Vervolgens kon ik in de krant zeggen: *ik wil nu een referendum want de mensen vragen erom*. Ook de PvdA kon daar toen niet meer omheen.” Het referendum kwam er en betekende een dubbele overwinning voor D66: door de massale opkomst was het referendum als experiment zeer geslaagd, én de meerderheid van de Groningers stemde voor een autovrij Noorderplantsoen. Het regionale *Nieuwsblad van het Noorden* noemde het referendum ‘de apotheose van het proces van bestuurlijke vernieuwing dat D66 in het college heeft geïnitieerd’.

Andere sfeer op het stadhuis

Ook vandaag de dag zijn bestuurlijke vernieuwing en burgerparticipatie speerpunten van D66 in Groningen. De lokale afdeling zoekt hiervoor altijd de verbinding met andere partijen of met andere mensen in de stad zonder politieke rol. Zo was de lokale afdeling actief betrokken bij de organisatie van de recente ‘burgertop’ G1000. Volgens Martine Drijfholt is deze samenwerking de sleutel tot succes voor democratische vernieuwing, in ieder geval in Groningen. “Meedenken en meepraten door inwoners in de stad is hier gemeengoed geworden. De inzet van D66 in de afgelopen decennia heeft daar sterk aan bijgedragen.”

Ook Pijlman, inmiddels niet meer actief in de lokale politiek, merkt het verschil. “Er komt een heel andere sfeer uit het stadhuis dan vier jaar geleden, toen het vorige college er nog zat met een dominante PvdA. Dat heeft met de houding van D66’ers te maken. Je hebt toch niet de wijsheid in pacht alleen omdat je in de gemeenteraad zit of wethouder bent? Ideeën ophalen uit de samen-

“We zitten op een gezonde afstand van Den Haag; hierdoor moeten we echt onze eigen koers bepalen en zijn we minder bezig met wat er landelijk gebeurt”

“Meedenken en meepraten is hier gemeengoed geworden. De inzet van D66 in de afgelopen decennia heeft daar sterk aan bijgedragen”

leving, die vertalen naar de politiek en daarmee als samenleving proberen verder te komen. Dat is echt anders dan in je eigen cocon je standpunten bepalen en daar machtspolitiek mee bedrijven.”

Invloed verzilveren

Inmiddels is D66 vast onderdeel van de gevestigde lokale politiek in Groningen. In 2014 haalde de partij de beste verkiezingsuitslag ooit; met 9 van de 39 zetels werd de partij voor het eerst de grootste. Ook zien de drie D66’ers aan tafel dat de partij in de afgelopen jaren steeds professioneler is geworden, en ook strategischer opereert. Hoe behoud je als partij dan toch je onbevangenheid? “Ik denk dat je nooit moet vergeten waarom je zo succesvol bent geworden”, zegt Drijfholt. “Zo hebben wij themawerkgroepen die ook open zijn voor niet-leden. Wij willen geen sollicitatieprocedure voor zo’n platform. Daarmee haal je de onbevangenheid weg die ons juist zo kenmerkt. Tegelijkertijd vragen we wel steeds meer van de themawerkgroepen. De voorzitter hebben we daarom wel extra ondersteund.”

Die onbevangen houding, het niet belust zijn op macht maar op verandering, verbetering, samenwerking en openheid; dat is het unieke karakter van D66. Fred de Vries ziet dat terug in de recente burgemeestersverkiezing: in oktober 2014 koos de gemeenteraad, met D66 als grootste fractie, voor PvdA’er Peter den Oudsten. “Ik vind dit D66 in optima forma”, zegt De Vries. “De PvdA was altijd de grootste partij en leverde altijd de burgemeester. Nu is D66 de grootste, maar de fractie steunde Den Oudsten omdat ze hem gewoon de beste kandidaat vonden. Het laat zien dat D66 geen machtsbeluste partij is, maar kwaliteit voorop stelt.”

Het voorbeeld van De Vries leidt tot een discussie aan tafel. “Je moet tegelijkertijd ook niet naïef zijn”, vindt Henk Pijlman. “Als partij moet je

wel de invloed verzilveren die mensen je geven. Natuurlijk moet je weten waar je vandaan komt en moeten we heel zorgvuldig met macht en invloed omgaan. Maar als mensen op jou gestemd hebben, moet je de idealen waar je voor staat wel waarmaken. Daarvoor zitten we in de politiek.”

Eigen koers

Door de jaren heen is Groningen altijd een van de sterkere lokale afdelingen van D66 geweest. Op de vraag of de afdeling ook een eigen karakter heeft, blijft het even stil. “We kijken niet teveel naar Den Haag of naar andere afdelingen”, brengt Drijfholt in. “We zitten op een gezonde afstand van Den Haag en de Randstad. Hierdoor moeten we echt onze eigen koers bepalen en zijn we misschien minder bezig met wat er landelijk gebeurt.”

De afdeling kent een bescheiden ledenaantal: zo’n 600, tegenover bijvoorbeeld ruim 3.500 in Amsterdam. “Met weinig mensen doen we heel veel. En we doen veel met niet-leden. Een van onze werkgroepen heeft onlangs de vraag gesteld of de vereniging nog wel de juiste vorm voor ons is. Dat is een boeiende vraag, want onze fanclub in Groningen is misschien wel groter dan ons ledenbestand. Maar fans kunnen zich niet kandidaat stellen. Dat soort vragen stellen, vind ik erg bij D66 passen.” De beide heren knikken instemmend. Deze kwesties speelden ook al in hun tijd. Maar dat is goed, vindt Henk Pijlman. “Iedere generatie moet dezelfde vragen opnieuw stellen. Je moet goed weten waar je als partij vandaan komt en dat koesteren. Tegelijkertijd moet je dat in iedere tijd weer een nieuwe invulling proberen te geven.” ■

Nieuwsblad van het Noorden, 7 november 1966

Ook 50!

65 afdelingen in 1967

Na de verkiezingen van 15 februari 1967 – waarbij nieuwkomer D’66 uit het niets 7 zetels behaalde – steeg het aantal lokale afdelingen snel. Zo waren er eind augustus 1967 al 65 lokale ‘steunpunten’. Voor elke afdeling werd een contactcommissie ingesteld, die o.a. tot taak had het stimuleren van de oprichting van nieuwe plaatselijke afdelingen. Halverwege de jaren zeventig – toen D66 in een diepe crisis verkeerde – daalde het aantal afdelingen. Ook de afdeling Groningen kende een korte crisis. Na in 1973 te zijn opgeheven, werd de afdeling in het najaar van 1977 heropgericht. Inmiddels telt D66 ruim 250 afdelingen d66.nl/partij/d66-in-het-land

Bestaat uw afdeling dit jaar ook 50 jaar? Laat het ons weten via 50jaar@d66.nl

Foto Loes Schleedoorn

Verjaardagswens? Verkiezingswinst!

Ook 50!

Jij wordt óók 50 dit jaar. Reden voor een feestje? “Niet op mijn verjaardag zelf, want dan zit ik voor mijn werk in het buitenland. Maar er komt zeker een feest waar goed kan worden gedanst. Waarschijnlijk aan het Zuiderstrand, mijn favoriete plek in Den Haag.”

Bij de verkiezingen van 2014 werd D66 de grootste in Den Haag. Wat is jouw persoonlijke mijlpaal in de Hofstad? “Ik ben er trots op dat ik van Den Haag een universiteitsstad heb kunnen maken, dat er geïnvesteerd is in de kwaliteit van het onderwijs en in goede docenten, zodat er een solide toekomst is voor allé kinderen in de stad.

“Ik doe hierbij een oproep aan ál onze leden: zet je in voor de verkiezingscampagne! En als je daar geen tijd voor hebt, doneer dan”

Ingrid van Engelshoven (1966) werd tijdens haar studenten-tijd lid van D66 en is sindsdien non-stop actief geweest voor de partij. Afdelingsvoorzitter, beleidsmedewerker, secretaris, partijvoorzitter, wethouder – ze heeft het allemaal gedaan. Net als D66 wordt ze dit jaar vijftig. Reden voor een feestje? Jazeker, maar: er komen ook verkiezingen aan. “We zullen er hard voor moeten werken.”

“Ook ben ik blij dat wij in Den Haag de PVV hebben verslagen en de grootste zijn geworden. Maar ja, na zo’n zinderende verkiezingsnacht moet je wel hard werken: een college vormen, elke dag betekenisvolle dingen doen voor de stad en politieke meerderheden vinden voor de dingen die je als partij belangrijk vindt. Gelukkig vind ik het wethouderschap de leukste baan die er is. Er is niets leuker dan elke dag iets te kunnen betekenen voor de inwoners en ondernemers van Den Haag.”

Je was zes jaar lang partijvoorzitter, in een periode dat D66 uit een diep dal moest klimmen. Waar ben je het meest trots op? “Op de groei van het ledenaantal die zich in 2009 heeft ingezet. Van 8.000 toen, naar 25.000 nu – een verdrievoudiging. Wist je dat wij in 2015 één van de weinige partijen waren die nog groeiden, qua leden? Leden zijn een belangrijk fundament onder de partij. Hun bijdrage – zowel in tijd als in financiële middelen – maakt de partij sterk. Waar die blijvende groei vandaan komt? Ik denk dat leden zien dat D66 een professionele organisatie is die aandacht voor mensen heeft, mensen serieus neemt en hun de gelegenheid biedt om te leren. D66 heeft gelukkig haar bescheidenheid afgeworpen en durft mensen nu veel meer te vragen om

lid te worden en de partij te steunen. Daar ben ik echt trots op.”

Het waren zware jaren, lijkt me – vooral in het begin. Wat vond je het moeilijkst? “Ik kijk met veel plezier terug op mijn jaren als partijvoorzitter van D66. Er zijn veel bijzondere momenten geweest, zoals de Europese verkiezingen van 2009 en de verkiezingen voor de gemeenteraad en de Tweede Kamer in 2010. Als je dan ’s avonds met z’n allen op de uitslagen staat te wachten – wat altijd heel spannend is, en dan ziet dat de partij heeft gewonnen... Die ontlasting, dat is wel heel bijzonder. Zetels winnen, daar gaat het om. “Maar er waren tijdens mijn voorzitterschap ook conflicten, die ik helaas niet allemaal heb kunnen oplossen. Alles stond toen in het teken om de partij te laten groeien, daar hoort ook bij dat je mensen aanspreekt op hun gedrag. Ik ben veel gepassioneerde mensen in de partij tegen gekomen, dan zijn conflicten altijd heel nare momenten. Die ervaringen hebben mij harder gemaakt. Ik heb een ‘dikkere huid’ gekregen, zeg maar, waardoor je meer je best moet doen om je menselijke kant te laten zien.”

Je zit ook in de commissie die voor D66 het verkiezingsprogramma schrijft voor de komende Tweede Kamerverkiezingen. Waar ga jij je hard voor maken? “Aangezien deze klus nog niet geklaard is, kan ik daar nu niet zo veel over zeggen. Wat ik wel kan zeggen: ik maak me zorgen om twee zaken. Allereerst – dat laat de vluchtelingen-crisis goed zien – de polarisatie in het politieke debat en de harde botsing van waarden in de Nederlandse samenleving. Ik pleit ervoor om onze

vrijzinnige waarden goed te bewaken, de waarden waar D66 zo voor geknokt heeft: vrijheid van het individu, vrijheid van te mogen zijn wie je bent, vrijheid van het geloof en de vrijheid van een eigen mening hebben binnen zo’n moeilijk debat als dit. We mogen nooit accepteren dat bedreigingen en intimidatie onderdeel worden van het democratisch proces. Dit zal een grote opgave in de komend verkiezingscampagne worden, waar het straks hard tegen hard gaat. “Ten tweede heb ik zorgen over het feit dat veel van onze leden – ik denk zelfs zo’n tweederde – korter dan tien jaar lid zijn. Zij hebben nog geen verkiezingsnederlaag als partijlid meegemaakt. Daardoor ontbreekt misschien het gevoel dat je voor elke stem hard moet knokken. Zij denken: *als de lijsttrekker maar goede debatten levert op televisie, dan zijn we er*. Ik doe daarom hierbij een oproep aan ál onze leden: zet je in voor de verkiezingscampagne! En als je daar geen tijd voor hebt, doneer dan. Het gaat namelijk niet vanzelf, we zullen er hard voor moeten werken.”

Duidelijk. Maar er is ook reden voor een feestje: hoe ga jij het 50-jarig bestaan van D66 vieren? “Op het aanstaande congres, natuurlijk, op 16 april in Arnhem. Daar hoop ik weer veel leden te zien. Ik ben inmiddels 31 jaar lid en vanaf het begin ook altijd actief geweest. Daardoor ken ik veel mensen binnen de partij met wie ik mooie herinneringen deel – zelfs nog uit mijn beginjaren, toen ik als student voorzitter van de afdeling Nijmegen was. En er komen dit jaar nog veel meer mooie momenten om samen deze mijlpaal te vieren.” ■

Ingrid van Engelshoven in gesprek met prof. mr. Carel Stolker, Rector Magnificus van de Universiteit Leiden.

Foto Hielco Kuipers

Ingrid van Engelshoven
Delfzijl, 12 juli 1966

Studie
Beleids- en bestuurswetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen (tevens: voorzitter D66 afdeling Nijmegen)
Nederlands recht, Universiteit Leiden

Loopbaan
1989-1996
Beleidsmedewerker
Tweede Kamerfractie D66
Secretaris D66-fractie-voorzitter Thom de Graaf
1997-2001
Consultant Pauw & van Spaendonck
2001-2004
Hoofd strategie-afdelingen, ministerie van Verkeer en Waterstaat
2004-2008
Directeur Stichting Verantwoord Alcoholgebruik (STIVA)
2006
Nummer 8 op de D66-kandidatenlijst voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2006
2007-2013
Partijvoorzitter D66
2008-2010
Senior adviseur bij Dröge & van Drimmelen.
2010-2014
D66-wethouder Onderwijs en Dienstverlening en stadsdeel Haagse Hout in Den Haag.
2014-heden
D66-wethouder Kenniseconomie, Internationaal, Jeugd en Onderwijs en stadsdelen Haagse Hout en Loosduinen, én locoburgemeester Den Haag

To do 50 jaar D66

De ondertekenaars van het *Appèl* hadden het in 1966 niet durven dromen: Democraten 66 bestaat 50 jaar! Dit gouden jubileum willen we graag met iedereen vieren! Naast een voorproefje van leuke activiteiten en mooie hebbedingen, plaatsen wij hierbij een oproep aan al onze leden: doe mee!

Agenda

Kick-off 50 jaar D66

- ☐ **Wat** Congres 103
Wanneer zaterdag
16 april 2016
Waar Congrescentrum
Papendal te Arnhem

Kom naar onze Jubileum-stand op Congres 103!

D66 blikt vooruit

- ☐ **Wat** Middelbare-scholendebat
Wanneer najaar 2016
Waar Provinciehuis en Eerste Kamer

D66 nodigt de middelbare scholen waar onze parlementariërs zijn gevormd uit om deel te nemen aan een spannende debatwedstrijd. Wie zijn de debaters van de toekomst? En wat zouden zij D66 willen meegeven voor de komende 50 jaar?

Oproep

Voor een speciale Jubileumtentoonstelling tijdens Congres 104 is het Landelijk Bureau op zoek naar bijzondere D66-memorabilia uit het hele land. Denk daarbij aan: het originele *Appèl* uit 1966 (heeft u 'm nog?); bijzondere uitgaven; historische (lokale) objecten, foto's, vlaggen en affiches etc.

D66 toert door het land

- ☐ **Wat** Jubileum-fietsestafette
Wanneer 20-22 mei 2016
Waar door het hele land

Ons verjaardagsfeestje gaat per fiets – inclusief mobiele tentoonstelling! – door het hele land: in elke provincie toert een duurzame estafette langs de afdelingen. Sluit aan en fiets met ons mee!

Jubileumcongres

(het congres dat je niet wilt missen!)

- ☐ **Wat** Verkiezings- én jubileumcongres (C104)
Wanneer Zaterdag 29 & zondag 30 oktober 2016
Waar Congrescentrum RAI te Amsterdam

Bent u bereid die aan de partij te schenken of tijdelijk aan ons uit te lenen?

Kom naar onze Jubileumstand tijdens Congres 103! U kunt daar uw spullen afgeven, uitlenen of een afspraak daarvoor maken. Ook kunt u een verjaardagswens achterlaten op ons speciale 'jubileumprikbord'. Of mail naar 50jaar@d66.nl t.a.v. Jessica Hoogenboom.

Doe mee!

Jubileum-toolbox

Voor afdelingen die een bijeenkomst of activiteit i.h.k.v. het 50-jarig bestaan van D66 willen organiseren, heeft het Landelijk Bureau speciale toolboxes samengesteld. Daarin vindt u o.a. banners, affiches en een mobiele foto-expositie om uw jubileumactiviteit extra cachet te geven. Interesse? Mail naar: 50jaar@d66.nl

Bestaat uw afdeling ook 50 jaar?

Laat het ons weten! Aanvullende documenten en foto's (of een scan daarvan) zijn daarbij zeer welkom. Zowel voor ons archief als voor de jubileumtentoonstelling (zie 'oproep'). Zie ook pag. 16-19 voor een artikel over de op één naar oudste afdeling van D66.

Fiets met ons mee!

De Jubileum-fietsestafette komt ook bij u in de buurt! Elke provincie heeft een eigen estafette-coördinator om samen met de afdelingen de beste routes en de mooiste activiteiten onderweg te kunnen organiseren. Vragen? Mail naar: Christiaan Wever: c.wever@d66.nl

Cadeau voor de jarige
Het grootste cadeau dat u D66 voor haar verjaardag kunt geven, is: meer leden! Hoe? Geef vrienden of familie een lidmaatschap cadeau of stuur ze het word-lid-linkje toe!

d66.nl/cadeaulidmaatschap
d66.nl/word-lid

d66.nl/50jaar

jaar
50

Jubileumboek

Een blijvend Appèl
50 jaar
Democraten 66

Speciale ledenprijs:
€ 19,66 (excl. porto)

Rijk geïllustreerd fotoboek
180 pagina's gebonden

Een blijvend Appèl. 50 jaar Democraten 66 – met een voorwoord van fractievoorzitter Alexander Pechtold – is een *must have* voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van D66.
d66.nl/50jaar/jubileumboek

Te koop! Retro hebbedingen

Naast het prachtige jubileum-fotoboek heeft D66 nog een aantal historische retro-producten laten maken die u vanaf 16 april kunt verkrijgen via de webshop en/of op het congres.

Alleen verkrijgbaar op Congres 103 en 104:

- ☐ **Het Appèl van 1966**
(zeer hoogwaardige herdruk op origineel formaat!)
- ☐ **Historische affiches op A1-formaat**
- ☐ **Ansichtkaarten-set** (8 stuks)
met historische affiches en foto's

Verkrijgbaar via de webshop
én op Congres 103 en 104

- ☐ **Grote D66 Jubileum-mok**
- ☐ **Stevig & duurzaam katoenen tasje**
met retro afficheprints
- ☐ **Mooie manchetknopen**
zowel retro-editie als moderne editie
- ☐ **Terugblik** een prachtig cadeaublik vol met bovenstaande memorabilia + het Jubileumboek! (excl. affiches)

www.d66webshop.nl

Geen gewone partij

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van D66 overhandigde de Jonge Democraten (JD) partijleider Hans van Mierlo een kritische essaybundel getiteld ‘2016’. Inmiddels is het 2016 en nemen drie oud-JD-voorzitters de ‘moederpartij’ (weer) onder de loop. “Op een chique manier onaangepast zijn; dan is D66 op haar best.”

Het is 2 november 1991. D66 viert haar 25-jarige bestaan in Hotel Krasnapolsky, de historische grond waar de partij in 1966 werd opgericht. Er heerst een opperbeste, bijna euforische stemming: in de peilingen is D66 de tweede partij van Nederland. De Jonge Democraten (JD) – opgericht in 1984 – denkt daar anders over. De politieke jongerenbeweging vindt dat de ‘moederpartij’ haar oorspronkelijke vernieuwingsdrang is kwijtgeraakt en dat zij teveel vertrouwt op de kracht van partijleider Hans van Mierlo. Tijdens het jubileumcongres overhandigen de leden Van Mierlo een kritische essaybundel met de titel ‘2016’. De auteurs – waaronder toenmalig JD-voorzitter Roel van der Poort – schrijven dat D66 ‘verwordt tot een doodgewone partij’, die eigenlijk ‘een ideeënpartij hoort te zijn.’ Er wordt geageerd tegen de ‘verzakelijking’ van de politiek en de altijd al ‘impliciet aanwezige technocratische visie’ van D66. Macht om de macht wordt gelaakt: ‘Democratische vernieuwing is (...) de reden van ons bestaan. Zonder dat heeft D66 geen zin.’

Inmiddels is het 25 jaar later – D66 viert dit jaar haar vijftigjarig bestaan. Aan de keukentafel op het Landelijk Bureau in Den Haag zitten drie oud-JD-voorzitters én D66’ers: Roel van der Poort (1987-1991), Boris van der Ham (1998-2000) en Maarten Koning (2010-2011). We bevinden ons op een symbolische plek: deze keuken grenst aan de zolderruimte waar het landelijk bestuur van de JD tot vorige maand kantoor hield. Ze zijn inmiddels verhuisd naar een grotere ruimte.

Een blijvend Appèl

Onder het genot van koffie en kokoskoeken pakken we het kersverse fotoboek *Een Blijvend Appèl. 50 jaar Democraten 66* erbij. We blijven als vanzelf hangen bij de eerste congresrede van Hans van Mierlo uit 1966. Van Mierlo sprak destijds van ‘een groeiend onbehagen ten aanzien van een vastgeroest partijbestel, (...) de frustrerende dictatuur van het politieke establishment en de dogmatische en machteloze benadering van de werkelijke vraagstukken van deze tijd.’ Roel van der Poort knikt instemmend. “Ja, het

“Het dilemma is dat D66 wil deelnemen aan de macht, terwijl er tegelijkertijd iets aan de organisatie van de macht moet worden gedaan”

tarten van het gezag, dat is onze rol, dat is D66 ten voeten uit. Maar doen we dat nog voldoende? Het dilemma is dat D66 wil deelnemen aan de macht, terwijl er tegelijkertijd iets aan de organisatie van de macht moet worden gedaan. Ik denk dat we ervoor moeten waken een normale partij te worden en daarom moeten we *herbronnen*, met de vrijzinnig-democratische gedachte centraal gesteld. Ik heb er alle vertrouwen in dat dit lukt.” Maarten Koning is het met Van der Poort eens. “Vroeger durfde men hardop te zeggen dat de Provinciale Staten en Waterschappen onzinnig en ondemocratisch waren, terwijl we die nu gewoon bemannen met D66’ers.” Oud-Tweede Kamerlid voor D66 (2002-2012) Boris van der Ham denkt daar iets anders over: “D66 is idealistisch maar is tegelijkertijd bereid daar praktisch iets voor te doen. Die twee dingen moeten steeds in evenwicht zijn, anders blijft het alleen bij idealen. En omgekeerd: je moet niet vies zijn van macht, maar daar staat tegenover dat je niet moet vergeten waar het je ook alweer om te doen was.”

Altijd in de voorhoede

De vraag wat die idealen dan precies zijn, komt ter tafel. Van der Ham herinnert zich een treffend krantenartikel uit het *Reformatorisch Dagblad*. “Dat was getiteld ‘D66: Architect van het Nieuwe Nederland’, waarin de invloed van D66 op de veranderingen op gebied van het vrijmaken van het individu werd benoemd. Euthanasie, inspraak op scholen en in het bedrijfsleven, en zelfs iets consumentistisch als de openstelling van winkels op zondag: daar zijn we ongelooflijk succesvol in geweest. Nederland is al vaak een voortrekker in de wereld, en binnen dat gekke rivierdeltaatje zit D66 altijd in de voorhoede. Dat is het mooie aan de partij. Maar: we zijn minder succesvol geweest in het openbreken van het systeem, waar Van Mierlo over sprak.” Van der Poort. “Het lastige is dat we twee identiteiten in één hebben: een middenpartij die tegenover het systeem staat. Het ‘opblazen’ van dat systeem, zoals Van Mierlo het noemde, is wat

teveel gevraagd, denk ik, maar we moeten ons weer kwaad maken over de democratie. Radicaal durven zijn. Bijvoorbeeld, door – in navolging van medeoprichter en oud-Tweede Kamerlid Erwin Nypels – op gemeentelijk niveau en binnen ondernemingsraden en pensioenfondsen verder te democratiseren. Want als je samen nadenkt, komt er effectiever en breder gedragen beleid tot stand.”

Grootste valkuil

Doet D66 dat nu niet voldoende? Zich kwaad maken, radicaal zijn? De grootste valkuil van D66’ers is dat ze willen behagen, aardig gevonden willen worden, zegt Van der Ham. “Maar gezelligheid is niet het doel. Soms móet je de scherpte opzoeken, ook als je de rest van het land in eerste instantie tegen moet spreken.” Koning: “Het is een kwestie van zelf de ruimte pakken. Het vergt alleen wel durf en de bereidheid om in het uiterste geval – bijvoorbeeld – een zetel in de gemeenteraad te verliezen.” Van der Ham vervolgt: “De *lead* nemen in de grote discussies en succesvol zijn bij kiezers, zijn wat mij betreft geen tegengestelden. D66 won juist toen we taboes over onderwijs, de AOW-leeftijd en de hypotheekrenteaftrek durfden te benoemen. Dat moeten we blijven doen. Maar de partij ontbreekt nu bij de grote discussies, zoals die over de vluchtelingproblematiek en de radicale islam.

Roel
van der Poort

Den Bosch, 1965

Voorzitter JD
1987-1991
Lid D66 sinds
1985

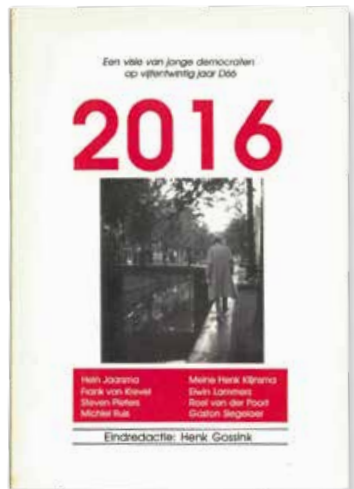
Woonplaats
Den Bosch

Huidige functie

HR Director Ericsson België
en Luxemburg, lid Raad van
Toezicht Openbare Biblio-
theek 's-Hertogenbosch

Roel van der Poort met toenmalig Eerste Kamerlid voor D66 Marie-Louise Tiesinga-Autsema tijdens een JD-congres in 1990.

Boris van der Ham tijdens een champagne-actie van de JD in Rotterdam in 2000.

Boris van der Ham

Amsterdam, 1973

Voorzitter JD
1998-2000
Lid D66 sinds
1988

Woonplaats
Amsterdam
Huidige functie
Bestuurder in media, cultuur en bedrijfsleven, schrijver, voorzitter Humanistisch Verbond, lid van de mensenrechtencommissie van Liberal International en voorzitter van Vrienden van de Jonge Democraten

Dan wordt er weer gekozen voor zij-onderwerpen, en raken mensen ons kwijt.”

Controlerend oog

Nederland en de wereld om ons heen zijn daarbij enorm veranderd de afgelopen decennia. De eenwording en integratie van de Europese Unie gaat verder én ligt onder vuur, terwijl de gemeente of de stad steeds belangrijker wordt. Hoe verhoudt D66 zich tot deze veranderingen? Van der Ham: “Ja, macht verplaatst. Politiek wordt uitgeplaatst naar bedrijven, naar rechtbanken, naar lokale overheden en naar Europa. Maar helaas blijft het controlerende oog van de burger en de media vaak nog achter. De vraag is of dat controlerende oog er – bijvoorbeeld in Europa – wel ooit ten volle gaat komen. Ook bij gemeenten is er veel beleid waar nauwelijks verslag van wordt gedaan of wordt opgemerkt. Dat is een gevaar.” Koning vindt dat Sophie in ’t Veld, fractievoorzitter in het Europees Parlement, goed uitlegt dat D66 de meest kritische partij is. “We zijn pro-Europa, maar we kijken per onderwerp of Europa het beste niveau is om problemen aan te pakken. We moeten opnieuw een fundamenteel debat voeren over hoe we de Europese Unie hebben ingericht, en daar moet de stem van D66 luider in klinken.”

Van der Ham is het daarmee eens, maar stelt ook dat het ‘willen behagen’ de partij op dit onderwerp weer in de weg zit. “Soms is D66 meegegaan met een wensbeeld over Europa maar ver-

“Het ‘opblazen’ van het systeem, zoals Van Mierlo het noemde, is wat teveel gevraagd, denk ik, maar we moeten weer radicaal durven zijn”

volgens akkoord gegaan met een slecht compromis, waardoor het draagvlak voor Europa uiteindelijk nog minder werd.”

Kosmopolitische denkwijze

Dat behagen kán de oorzaak zijn, denkt ook Koning, “maar vaak gaan we door de te nationaal georiënteerde Europese besluitvorming weg van een oorspronkelijk pro-Europees idee, wat eigenlijk praktisch stukken beter was. Met een sterker democratisch gekozen Europees Parlement komt het niet zo ver.”

Van der Ham plaatst daar graag een kritische noot bij. “Is het Europees Parlement altijd het ideaal? Natuurlijk moet je sommige dingen Europees regelen. Maar door de complexiteit en openheid van onze samenleving, met al zijn nieuwe mediavormen, is het overzicht en de betrokkenheid van de burger op het politieke juist zwakker geworden. De kiezer weet soms gewoon niet meer waar hij kijken moet. Europa staat dan voor velen ver weg, en we moeten ons afvragen of de kosmopolitische denkwijze van D66 wel voor iedereen geldt. Hierop mogen we best onze standpunten herijken.”

Van der Poort: “Kritisch en ruimdenkend vechten voor verregaande democratisering, daar moeten we ons opnieuw hard voor maken. Je kunt voor Europa zijn, maar ook pittig blijven: een goed huwelijk heeft immers ook strijd nodig. Burgerchapskunde – het oude stokpaardje – is daar ook belangrijk in. Je moet mensen vormen tot mondi-

ge burgers die weten waar het over gaat. Daarom mag er op middelbare scholen best meer aandacht besteed worden aan Europa. Het overzicht waar Boris het over heeft komt dan weer terug.”

Luis in de pels

Even terug naar de Jonge Democraten. Hoe is de verhouding tussen de JD en D66 als het gaat om idealen en standpunten? En wat is de JD eigenlijk precies? Volgens de drie oud-voorzitters is de JD – met ruim vijfduizend leden (tussen de 12-30 jaar) een van de grootste politieke jongerenorganisaties in Nederland – “een leerschool voor jonge maatschappelijk betrokkenen, maar ook een luis in de pels die op kritische maar constructieve wijze de politiek van D66 volgt.” Koning: “De JD heeft altijd voor bezinning en vernieuwing gezorgd. Talloze discussies op congressen en in kleine achterafzaaltjes leidden tot innovatieve ideeën die vervolgens door de ‘moederpartij’ zijn overgenomen. Van het sociaal leenstelsel tot de verhoging van de AOW-leeftijd. Of neem iets als het reguleren en legaliseren van harddrugs; dat is ondanks de toenmalige terughoudendheid van de Tweede Kamerfractie uiteindelijk toch expliciet in het partijprogramma opgenomen. Sterker nog, je ziet dat wat de JD tien jaar geleden al vond, nu gemeengoed is geworden in Nederland.”

Sociaal-liberaal

“Dat was in mijn tijd ook al zo, er is veel om trots op te zijn”, vindt Van der Poort. “Neem het eerste paarse kabinet in 1994. Daarvoor deden wij als JD, samen met onze evenknieën van de VVD en de PvdA, belangrijk voorbereidend werk. Weet je, soms krijg ik per ongeluk mails voor een JD-weekend, en dan begint het toch weer te kriebelen om te brainstormen naar vooruitstrevend beleid.”

Van der Ham herkent dat. “Bij de JD heb je de mogelijkheid te leren. Door hun vrijheid komen JD’ers soms met onzinnige en vaak met verrassend nuttige ideeën. Het is de innovatieve aanvulling op de moederpartij. Neem de term sociaal-liberaal. Dit predicaat, dat tegenwoordig onlosmakelijk verbonden is met D66 en haar gedachtegoed, is door vernieuwingsbeweging ‘Opschudding’ – bestaande uit oud-JD’ers – pas echt op de kaart gezet.”

“En de JD is onafhankelijk”, vult Koning aan. “Ik weet nog goed dat ik als voorzitter in 2010 een speech hield op het landelijk congres, waarbij ik positief maar ook erg kritisch was. Er lag in die tijd een initiatiefvoorstel van D66 over pensioenen in de Kamer, waarvan wij vonden dat de jeugd buitenspel werd gezet. Daar speelde ik hard op in, terwijl ná mijn speech de heer Erwin Nybels – mede-architect van de wet – een prijs kreeg voor zijn werk. Hier was onze mening ongezoeten, ongeacht wat D66 ervan vond en of het pu-

“D66 won toen zij taboes over de AOW-leeftijd en de hypotheekrenteaftrek durfden te benoemen. Dat moeten we blijven doen.”

blicitaire repercussies zou hebben.”

“En dát is waarom het boekje ‘2016’ zo goed was”, zegt Van der Poort. “We hadden zorgen dat we een gewone, normale middenpartij zouden worden, waarbij het *Appel* van 1966 vergeten zou worden. We zeiden tegen D66: kijk in de spiegel en vergeet niet waar je vandaan komt. Laat alle leden meedenken en benut het talent in de partij.”

Architect van de toekomst

En wat als de JD partijleider Alexander Pechtold dit jaar een boekje getiteld ‘2041’ zou aanbieden? Wat zou daar dan in staan? Wat zou zij het jubilerende D66 adviseren en toewensen? “Een politiek van D66 als architect van de toekomst”, zegt Van der Poort. “Ga voor kleur en profiel, voorkom fletsheid en blij positief argwanend naar de macht. Spreek de kiezer aan als burger en niet als consument.”

Koning valt hem bij: “De lange termijnvisie is een van de kernen van D66. Toekomstbestendig beleid en vóór de troepen uit. Ook al ligt het standpunt electoraal minder lekker; later word je beloond.” Van der Ham: “We zijn democraat en liberaal – wat soms botst, maar waar ook een prachtige symbiose uit voortkomt. We zijn vóór de markt, maar spreek de mensen niet alleen op hun portemonnee aan en hanteer de menselijke maat. Individualisme, jazer, maar wat bindt al die vrije mensen nou? Als je individuele ontplooiing echt serieus neemt, dan hoort sociale rechtvaardigheid daarbij. En, doe als de oprichters van onze partij: wees op een chique manier on-aangepast. Dan is D66 op haar best.” ■

Maarten Koning

Woerden, 1986

Voorzitter JD
2010-2011
Lid D66 sinds
2008

Woonplaats
Utrecht
Huidige functie

Zelfstandig ondernemer
Maarten Koning Advies, D66-raadslid Utrecht (portefeuilles: binnenstad, stationsgebied, wonen en ruimtelijke ordening)

Maarten Koning tijdens zijn speech als voorzitter van de JD op het najaarscongres van D66 in 2010.

Alexander Pechtold en Kees Verhoeven bij het herdenkingsmonument op de Maidan in Kiev.

Tussen West en Oost

Fractievoorzitter Alexander Pechtold en Tweede Kamerlid Kees Verhoeven brachten een vierdaags werkbezoek aan de Oekraïense steden Kiev en Lviv, in de aanloop naar het referendum over de samenwerkingsovereenkomst (associatieakkoord) met Oekraïne op 6 april. Verhoeven hield op *Facebook* een dagboek bij van deze enerverende reis.

Alexander Pechtold in gesprek met landbouwminister Oleksiy Pavlenko.

Zondag 21 februari 2016
Dag 1: In Kiev!

Deze bijzondere eerste dag in Oekraïne gestart met een indrukwekkend bezoek aan de Maidan, het onafhankelijkheidsplein in Kiev, waar twee jaar geleden tientallen doden vielen bij de pro-EU-demonstratie. Daarna in gesprek met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties die vechten voor een betere democratie, persvrijheid, een eerlijke rechtstaat, mensenrechten, meer transparantie en minder corruptie. Voor deze mensen is een stem voor samenwerking tussen de EU en Oekraïne cruciaal. Aan D66 zal het niet liggen!

Maandag 22 februari 2016
Dag 2: Het gaat om de gewone Oekraïners

Intensieve tweede dag in Kiev. Natuurlijk is het informatief om op één dag drie ministers, de premier (Jatsenjoek) en de Oekraïense president Poroshenko te kunnen ontmoeten. Deze mensen werken hard om de broodnodige hervormingen door te voeren. Zij staan onder grote druk en zijn niet blind voor alle kritiek op hun land. En dat zonder alle cynische opmerkingen en negatieve reacties op mijn *Twitter-timeline* te kennen... Maar het gaat natuurlijk niet over de politieke kopstukken. Het gaat om de gewone mensen in Oekraïne. De lokale bevolking. Het maatschappe-

lijk middenveld. De jongeren die vooruit willen. Een ding is duidelijk: zij willen nooit meer terug naar het oude Sovjetstelsel. Zij willen nieuwe vrijheid, een kansrijk perspectief, een toekomst met westerse waarden en een eerlijk systeem. En hun indrukwekkende boodschap vandaag was: “De ingezette veranderingen zijn pas het begin. We mogen nu niet stoppen met het doorbreken van oude structuren. De komende weken en maanden zijn cruciaal voor ons land”.

Dinsdag 23 februari 2016
Dag 3: In gesprek met studenten

Vandaag zijn we in Lviv. Een moderne stad in het westen van Oekraïne. Na ontmoetingen met de burgemeester en de gouverneur gingen we in gesprek met eerstejaarsstudenten op de universiteit. Bijzonder hoe gedreven deze jonge Oekraïners zijn. Bijzonder hoe sterk ze hechten aan westerse waarden als persvrijheid en transparantie. Bijzonder hoe zeer ze vrijheid en vooruitgang nastreven. Ze wisten ook precies wat er speelt in Nederland met het referendum. En ze drukten ons op het hart hoe belangrijk het associatieakkoord is. Juist voor hun generatie. En hun toekomst. Voor deze studenten is het associatieakkoord geen technisch handelsverdrag maar vooral een cruciale stap naar de broodnodige verandering van hun land. Zij willen niet terug in de tijd maar vooruit met hun leven.

Woensdag 24 februari 2016
Dag 4: Indrukwekkend bezoek

Terug uit Oekraïne. Het waren indrukwekkende dagen in Kiev en Lviv. Als je ergens bent geweest, zie je meer. Mijn bezoek aan dit bijzondere land heeft me een aantal dingen geleerd:

1. Oekraïners willen westerse waarden in plaats van het oude Sovjetsysteem. Keer op keer herhaalt men: “Oekraïne is een Europees land!”

“Oekraïners willen geen geld. Oekraïners willen niet emigreren naar Europa. Oekraïners willen hun land opnieuw opbouwen”

#D66isvoor
referendum.d66.nl
facebook.com/
KeesVerhoevenD66

- Na de Oranje revolutie (2004) en Euromaidan (2014) willen mensen niet meer terug in de tijd, maar vooruit met hun leven. Het associatieakkoord is daarbij een cruciale stap. Een symbool van vooruitgang.
2. De bevolking is klaar met corruptie. Mensen willen leven in een eerlijke en transparante rechtstaat zonder onderdrukking en inperking. Maatschappelijke organisaties, activisten, schrijvers en studenten strijden hier dagelijks voor. Maar het doorbreken van de macht der oligarchen kost veel tijd en energie. En er is internationale samenwerking bij nodig.
 3. Oekraïne voelt als geen ander land het schuiven van geopolitieke grenzen tussen West en Oost. Poetin wil westerse waarden, welvaart, vrijheid en hoop zo ver mogelijk van ‘zijn Rusland’ vandaan houden. Dat is de reden waarom hij Oekraïne in zijn greep wil houden. Daar zit zijn angst voor het associatieakkoord.
 4. Natuurlijk is het associatieakkoord goed voor de handel tussen Europa en Oekraïne. Maar voor Oekraïners is het veel meer dan een handelsverdrag. Ze zeggen: “Het associatieakkoord afwijzen is ons in de steek laten. Dan wordt Oekraïne geen stabiel buurland van Europa dat zijn potentie eindelijk kan benutten. Dan worden we een land dat door stilstand en stagnatie verdeeld zal zijn.”
 5. Oekraïners willen geen geld. Oekraïners willen niet emigreren naar Europa. Oekraïners weten dat ze geen lid worden van de Europese Unie. Maar Oekraïners willen wel hun eigen land opnieuw opbouwen. Met het associatieakkoord kunnen we ze daarbij helpen. Het kost ons weinig en het is ook in ons eigen belang. Maar bovenal is het een daad van menselijkheid en solidariteit.

Laten we daar aan denken als we op 6 april naar de stembus gaan! ■

De Maidan, het onafhankelijkheidsplein in Kiev

Het zal je maar gebeuren: je bent net lid van D66 en de redactie van de *Democraat* belt je op met de vraag: met welk Kamerlid zou jij graag eens een kopje koffie drinken? Het overkwam jurist Aryan van Steijn. Zij koos voor... Tweede Kamerlid Sjoerd Sjoerdsma. “Ik mis professionaliteit in het vluchtelingendebat. Hoe kijk jij daar tegenaan?”

In gesprek met...

Op een woensdagochtend in februari ontmoet het kersverse D66-lid Aryan van Steijn Tweede Kamerlid Sjoerd Sjoerdsma in zijn werkkamer in de Tweede Kamer. Bij de kennismaking is er meteen een positieve klik: beiden blijken graag naar het strand in Wassenaar te gaan om uit te waaien. Maar als we eenmaal aan tafel zitten, wordt de toon al snel serieus. Want dit gesprek gaat niet over strandwandelingen maken, dit gesprek gaat over de vluchtelingen crisis en hoe de Nederlandse politiek hiermee omgaat – een zeer ingewikkeld onderwerp. Aryan heeft veel vragen voor Sjoerd en toont een grote betrokkenheid bij het onderwerp: “De vluchtelingen crisis raakt mij. Als moeder van drie kleine kinderen probeer ik mij voor te stellen hoe het zou zijn om met hen aan een grens te staan op de vlucht voor de wreedheden van je land en maar te hopen dat je ergens wordt opgenomen. Verschrikkelijk.”

Sjoerd: “Dag Aryan, leuk je te ontmoeten! Waarom ben je lid geworden?”

Aryan: “Ik ben erg ontevreden over ‘de politiek’ en ik merkte dat ik vaak aan de keukentafel zat te mopperen. Bijvoorbeeld over het gebrek aan professionaliteit in – vooral – de lokale politiek. Tot ik me op een gegeven moment realiseerde: *als je wilt dat er iets verandert, moet je daar ook zelf aan bijdragen.*”

Sjoerd: “Hé, wat grappig dat je dat zegt, dit is voor mij heel herkenbaar. Ik ben lid geworden omdat ik mij ergerde aan de mannen van oudere leeftijd, in donkergrijze pakken met roos op hun schouders, die pretenderen problemen voor de jongeren te willen oplossen, maar ondertussen precies het tegenovergestelde doen. Juist als je vanuit ontevredenheid lid wordt, is het belangrijk om je handen uit de mouwen te steken. Dat geeft veel energie om dingen anders te doen. Dus welkom in de partij!”

Aryan: “Dank! Ik heb voor D66 gekozen om het liberalisme met een sociaal gezicht dat D66 uitdraagt. Je ziet tegenwoordig dat zaken die niet in geld kunnen worden gewaardeerd, zogenaamd niet van waarde zijn. Terwijl – in bijvoorbeeld zorg en onderwijs – het er ook om moet gaan wat dit aan waarde toevoegt aan de samenleving.”

Sjoerd: “Het liberalisme betekent voor D66 inderdaad: maximale vrijheid van het individu, maar wel ingebed in een groep en de bereidheid om te strijden voor de vrijheid van anderen, zoals bijvoorbeeld vluchtelingen.”

Aryan: “De vluchtelingen crisis raakt mij. Als moeder van drie kleine kinderen probeer ik mij voor te stellen hoe het zou zijn om met hen aan een grens te staan op de vlucht voor de wreedheden van je land en maar te hopen dat je ergens wordt opgenomen. Verschrikkelijk.”

Sjoerd: “Vóór mijn Kamerlidmaatschap ben ik enige tijd diplomaat geweest in Kaboel, in Afghanistan. Uit eigen ervaring weet ik dat mensen niet zomaar vertrekken. Mensen proberen vaak jarenlang een goed bestaan op te bouwen in eigen land. Als zij vertrekken, is de motivatie vaak om hun kinderen een betere toekomst te geven.”

Aryan: “De professionaliteit waar ik in het begin aan refereerde, mis ik ook in het vluchtelingendebat. Hoe kijk jij daar tegenaan?”

Sjoerd: “Het vluchtelingendebat in de Haagse politiek is erg frustrerend. Ik zeg continue tegen het kabinet: *steek de kop niet in het zand, goochel niet met cijfers en doe nou niet alsof de instroom echt naar nul gaat*. Feit is dat vluchtelingen komen en

hier blijven. Natuurlijk zie ik ook het liefst dat vluchtelingen weer terug naar huis kunnen, want dat zou betekenen dat er bijvoorbeeld in Eritrea een democratie is waardoor het land weer veilig is voor mensen die er leven. De werkelijkheid is dat je goede opvang moet bieden voor de vluchtelingen die hier zijn, en ervoor moet zorgen dat zij de taal leren en werk vinden. Wat dat betreft blijft het wel sleuren met dit kabinet, dat alleen met het oog op de korte termijn opereert. Ik zou willen dat men de komende vijf jaar vooruit plant.”

Aryan: “Het valt mij op dat politici vaak bezig zijn met de achterban te sussen in plaats van in te zetten op communicatie, uitleggen waar het werkelijk om draait. De vraag zou moeten zijn: wat begrijpt mijn achterban en hoe communiceer ik erover? Politici proberen een complex vraagstuk in het begripsvermogen van kiezers te proppen om draagvlak te houden. Dit voorkomt volgens mij echt leiderschap. Hoe kijk jij daar tegenaan?”

Sjoerd: “Bij staatssecretaris Dijkhoff van Veiligheid en Justitie van de VVD zie je inderdaad twee gezichten: aan de ene kant roept hij burgermeesters en wethouders op om moed te tonen en vluchtelingen onder te brengen; aan de andere kant zegt de VVD bij elk nieuwsbericht over vluchtelingen dat het draagvlak bijna op is en de grens bereikt is. Zo maakt de VVD het draagvlak kapot. Als je mijn telefoonrekening ziet – met hoeveel lokale raadsleden en wethouders ik hierover bel en die tegen mij zeggen dat zij integratie en opvang willen, maar dat dit op landelijke niveau door veel politici tegengewerkt wordt! Het neerzetten van een asielzoekerscentrum (azc) moet uiteraard zorgvuldig gebeuren, het is ingrijpend en blijft een gevoelige zaak. Maar als het er uiteindelijk is, dan vinden de omwonenden het best oké. Dat zie je vaak als een azc weer dicht gaat, dat omwonenden dan bijna in opstand komen en roepen: *we willen niet dat ‘onze’ asielzoekers weggaan!*”

“Juist als je vanuit ontevredenheid lid wordt, is het belangrijk om je handen uit de mouwen te steken”

– Sjoerd Sjoerdsma

Aryan: “Maar waarom gaat dat zo, wat jij nu vertelt over Dijkhoff? Waarom die twee gezichten? Je zou toch zeggen dat het kabinet het beste voor heeft met de ‘BV Nederland’?”

Wie
Sjoerd Sjoerdsma (34)
Den Haag

Wat
Tweede Kamerlid sinds 2012
(**portefeuilles:** Buitenlandse Zaken, Mensenrechten, Immigratie & Asiel, Inburgering & Integratie)

Lid D66 sinds
2008

Wie

Aryan van Steijn (40)
Wassenaar

Wat

Werkzaam als jurist en
adviseur bij Luminis Legal
in Den Haag

Lid D66 sinds

2016

Sjoerd: “De vvd voelt de hete adem van de PVV in de rug. Ze zien kiezers vertrekken, denken dat zij ook harder moeten worden. Zo wordt van-uit angst geregeerd. Dat is de verkeerde prikkel, het werkt niet, dat zie je aan de peilingen waarin de PVV alsmaar stijgt. De vvd is van liberaal op-geschoven naar conservatief, dat maakt het voor D66 nog urgenter om het sociaal-liberalisme uit te dragen. Ik strijd ervoor dat mensen goed wor-den opgevangen, en ik strijd tegen een klimaat van angst. Daar speelt de PVV op in door te zeg-gen dat zij mannelijke vluchtelingen preventief willen opsluiten zonder dat er sprake is van een aanklacht.”

Aryan: “Zo’n voorstel van de PVV, raakt dat niet aan de wortels van onze democratische rechts-staat?”

Sjoerd: “Precies! Dit geeft ook aan hoe het poli-tieke klimaat verrechtst is. Het is absurd dat het CDA op het plan van de PVV niet zegt dat dit wettelijk gezien helemaal niet kan, maar zegt: het is niet haalbaar want daarvoor hebben we onvol-doende politie.”

Aryan: “Driekwart van de vluchtelingen is kind. Hoe zorgen wij ervoor dat deze kinderen naar school kunnen gaan, Nederlands kunnen leren, zich hier veilig kunnen voelen en zij kansen gebo-den krijgen voor een goede toekomst? Kunnen er niet traumapsychologen, muziektherapeuten en yogaleraren ingezet worden in de azs’s?”

Sjoerd: “Dit is een strijd die ik bijna dagelijks voer. Asielzoekers zitten gemiddeld acht maan-den in de noodopvang; eerst worden zij geregis-treerd en pas na acht maanden kunnen zij een aanvraag doen. Het goede nieuws is dat er meer vrijwilligers zijn die vluchtelingen helpen in de noodopvang dan dat er vluchtelingen zijn. Maar vluchtelingen gaan van de ene opvang naar de andere, en dan moeten zij maar weer afwachten of daar ook vrijwilligers zijn die hun willen hel-pen. Dus is het van het allergrootste belang dat vluchtelingen al vanaf dag één Nederlands leren. Ik heb hier maanden voor gestreden maar het ka-binet wilde er eerst niet aan om maar niet de in-druk te geven dat vluchtelingen hier blijven. Nu heb ik hier eindelijk een Kamermeerderheid voor gevonden en heeft Dijkhoff belooft om taalles te verzorgen in de noodopvang. “Er zijn gelukkig ook goede voorbeelden: zo heeft Ingrid van Engelshoven, onze onderwijswethou-der in Den Haag, geld vrijgemaakt voor schakel-klassen voor vluchtelingenkinderen, zodat deze naar school kunnen gaan en scholen op een snelle manier de hiervoor benodigde middelen krijgen. Zo blijft D66 knokken op lokaal en nationaal ni-veau om de situatie te verbeteren. Helaas is het kabinet geen hartelijke bondgenoot in deze.”

Aryan: “Vorige week (10 februari, red.) heeft een betoog in de *Trouw* gestaan van journalist Nico Kussendrager, die vindt dat er een minister van Migratie en Integratie moet komen, of ten minste een coördinator die een partijoverstijgende visie op dit vraagstuk moet ontwikkelen. Wat vind jij daarvan?”

Sjoerd: “We hebben op zich geen tekort aan vi-sies en plannen. Er is een plan-Samsom, een plan-Klaver, een plan-Azmani en D66 heeft ook een plan. Er is eerder een tekort aan daadkracht. De vraag is wat bindt deze plannen? Dus ja, een par-tijverstijgende aanpak is nodig, want deze uit-daging is te groot om op partijniveau op te lossen. Maar het is moeilijk, want het betekent dat elke partij compromissen moet sluiten, dus ook ele-menten moet accepteren die niet vanzelfsprekend bij die partij passen. Ik zie hier ook een taak voor D66 weggelegd, we hebben al eerder bewezen – bijvoorbeeld met het Lenteakkoord – dat we dit soort dingen voor elkaar kunnen krijgen.”

Aryan: “Ik denk dat de media ook een belangrij-ke rol spelen in het vluchtelingendebat. Het zou helpen als een hoogopgeleide vluchteling aan het woord komt die in staat is om zijn of haar per-soonlijke verhaal over te brengen, en op die ma-nier mensen kan raken. Daarmee zorg je voor een tegengeluid, tegen die eenzijdige berichtgeving die sommige media prefereren. Kan de politiek daar niet meer aan doen, om die beeldvorming te veranderen?”

Sjoerd: “De invloed op de media vanuit de poli-tiek is beperkt en dat is maar goed ook. Ik ben het wel met je eens dat in de media veel over vluch-telingen wordt gesproken, maar niet met vluch-telingen. Die vicieuze cirkel moeten we zien te doorbreken, en dat kan denk ik het beste door zelf een persoonlijke link te leggen.”

Het is tijd om te gaan. Bij het afscheid, waarin beiden elkaar bedanken voor het goede gesprek, wil Sjoerd graag nog iets meegeven aan het kers-verse partijlid.

Sjoerd: “D66 is altijd op zoek naar mensen die ac-tief willen worden. Ik zou je adviseren om eens naar de ‘Nieuwe ledendag’ te gaan. Die is op 21 mei in de Tweede Kamer. Daar leer je hoe de par-tij werkt, hoe en waar je actief kunt worden en je leert ook andere nieuwe leden kennen. Verder is het partijcongres natuurlijk altijd leuk. Het voor-jaarscongres is dit jaar op 16 april in Arnhem – alle leden zijn hier van harte welkom (zie ook pag. 38 red.). Op het landelijk congres zijn veel interactie-ve sessies met Europarlementariërs, Kamerleden en bestuurders. Ik hoop je daar binnenkort weer tegen te komen!” ■

Net als alle liberalen vinden sociaal-liberalen het rechtvaar-dig dat je de vruchten mag plukken van de arbeid die je le-vert. *Beloon prestatie*. Het is vervolgens verleidelijk om het tweede deel van deze richtingwijzer – *deel de welvaart* – te zien als een sociale correctie achteraf. Maar dit doet geen recht aan wat sociaal-liberalisme betekent, waarschuwt Frank van Mil.

Rechtvaardige ongelijkheid

Beloon prestatie en deel de welvaart

Door **Frank van Mil**

Vinden we het eerlijk dat iemand met een bijzonder talent – bijvoorbeeld een virtueuze voetballer – daar miljoenen aan verdient? En als iemand wel de aanleg heeft om een goede voetballer te worden, maar niet de kans krijgt om dit talent te ontwikkelen – omdat er bijvoorbeeld geen geld voor is – vinden we dat rechtvaardig? En als iemand helemaal geen bijzonder talent heeft – is het eerlijk dat die persoon dan maar weinig verdient?

Net als alle liberalen vinden sociaal-liberalen het rechtvaardig dat het uitmaakt wat je doet als individu, en dat je de vruchten mag plukken van de arbeid die je levert. Dat de dingen die je doet, of

“We delen de welvaart om gelijke kansen te creëren, maar niet om gelijke uitkomsten af te dwingen”

juist niet doet, bepalen of je succes hebt in je leven. *Beloon prestatie*. Het is vervolgens verleidelijk om het tweede deel van deze richtingwijzer – *deel de welvaart* – te zien als een sociale correctie achteraf, waarmee we de harde kantjes van het *liberale* belonen van prestatie wat verzachten. Dit doet echter geen recht aan wat sociaal-liberalisme betekent: het sociale van het sociaal-liberalisme omvat het fundamentele besef dat vrije individuen leven in, en beïnvloed worden door een samenleving. En dat ‘eigen’ verdiensten bijna nooit alleen aan onszelf te danken zijn, maar mede mogelijk worden gemaakt door de mensen om ons heen, op vele zichtbare en minder zichtbare manieren. Door onze familie, vrienden, leraren, burens, maar ook door toevallige ontmoetingen op straat en door ‘de samenleving’ in abstracto.

Sociaal-liberalen beseffen bovendien dat niet iedereen evenveel mazzel heeft: de mazzel dat juist jij de genen hebt meegekregen om een virtueuze voetballer of hartchirurg te worden; het voordeel van stimulerende ouders of leraren in je omgeving. Of juist de pech dat je van dit alles niets hebt. Het behoeft geen betoog dat iemand die geboren wordt in een arm gezin, met weinig sociaal en cultureel kapitaal, vaak al op achterstand staat in het leven. Voor ons vormt de richtingwijzer ‘Beloon prestatie en deel de welvaart’ dan ook één

sociaal-liberaal geheel: we belonen prestatie zodat er welvaart ontstaat die we kunnen delen, zodat mensen een gelijke kans krijgen om een prestatie te kunnen leveren.

Kansengelijkheid betekent dat we mensen de mogelijkheid bieden om te ontdekken wie ze zijn. De cruciale vraag hierbij is: hoe ver gaan we in dit streven? Betekent kansengelijkheid ook dat individuen zonder ook maar enige aanleg om bijvoorbeeld arts te worden eindeloos mogen proberen hun diploma te halen met publiek geld? Het sociaal-liberale streven naar kansengelijkheid houdt op wanneer dit genetische aanleg zou moeten compenseren, want dat zou de kracht van verschil in een samenleving tenietdoen. We delen onze welvaart om gelijke kansen te creëren voor individuen om iets van het eigen leven te maken – niet om gelijke uitkomsten af te dwingen. Kansengelijkheid betekent dus dat elk individu een kans moet hebben om bijvoorbeeld timmerman of arts te worden; niet dat iedereen het ook daadwerkelijk kan worden en ook niet dat de timmerman en arts evenveel moeten verdienen. Juist vanwege deze kansengelijkheid is het belangrijk om onze welvaart te delen. Om iedereen een kans te geven zijn talenten te ontdekken en optimaal te benutten, moeten we als samenleving investeren in een goed onderwijsstelsel, toegankelijke gezondheidszorg en solide sociale zekerheid. Alleen dan krijgt ieder individu de kans om zijn potentie optimaal te benutten, ook wanneer die geconfronteerd wordt met een flinke dosis pech in het leven. Hoe dat leven eruitziet, wat een waardevol leven is, is voor iedereen anders. De overheid heeft een rol om de randvoorwaarden te creëren voor individuen om over hun eigen leven te beschikken. Maar hoe men dat leven dan vervolgens invult is juist die cruciale vrijheid waar het sociaal-liberalisme om draait.

Mensen zijn niet gelijk

Er bestaat een cruciaal onderscheid tussen sociaal-economische en politieke gelijkheid. Mensen zijn gelijk voor de wet, maar niet hetzelfde. Deze politieke gelijkheid moeten we met man en macht beschermen en is een van de kernwaarden van een rechtsstaat. Sociaal-economische gelijkheid is iets heel anders. Ieder individu is uniek en heeft zijn eigen verdiensten. In een meritocratische samenleving worden mensen beloond aan de hand van hun prestaties en verdiensten. Sociaal-economische gelijkheid zou dan inhouden dat iedereen dezelfde prestaties en verdiensten heeft geleverd. Dit is echter nooit het geval en daarom: mensen

zijn niet gelijk. Deze ongelijkheid in mensen en verdiensten, en dus ook in beloning, laat ruimte voor iets wat de pluriformiteit van onze samenleving waarborgt: rechtvaardige ongelijkheid.

Frank van Mil

is scheidend wetenschappelijk directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66 (zie ook p. 39).

Daarmee is nog geen antwoord gegeven op het soort vragen waarmee dit artikel begint. Dat komt doordat sociale rechtvaardigheid een moreel vraagstuk is, waaraan mensen onderling een invulling moeten geven. Het is geen kwestie van statistiek, expertise en economische modellen. Alleen gezamenlijk bepalen mensen wat een rechtvaardige welvaartsverdeling is. Alleen gezamenlijk bepalen wij de waarde van bepaalde prestaties en welke beloningen hierbij passend zijn. We kunnen dat niet aan “de markt” overlaten; die is amoreel en maakt geen onderscheid tussen rechtvaardig en onrechtvaardig. Ook “de overheid” is niet in staat om te bepalen wat sociaal rechtvaardig is. Alleen mensen onderling kunnen dat onderscheid maken. Sociale rechtvaardigheid vraagt daarom bovenal een structureel maatschappelijk gesprek en een politieke vertaling daarvan. Het sociaal-liberale gedachtegoed van D66 biedt geen hapklare antwoorden daarvoor. Wel biedt het aanknopingspunten. De richtingwijzer *Beloon prestatie en deel de welvaart* is daarom vooral een oproep aan iedereen om de eigen afwegingen te kennen en dit maatschappelijke gesprek aan te gaan. ■

SAVE THE DATE

10 jaar richtingwijzers

Beloon prestatie en deel de welvaart

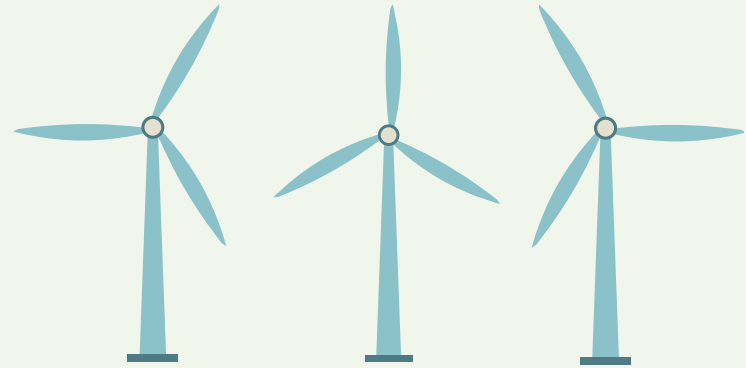
is één van de vijf richtingwijzers van D66. Over deze richtingwijzer schreef de Mr. Hans van Mierlo Stichting een essay, dat tijdens Congres 103 op 16 april a.s. wordt gepresenteerd. Dit artikel is een korte weergave ervan. Met de voltooiing van dit essay is een reeks compleet gemaakt waarin alle vijf de richtingwijzers zijn beschreven én uitgegeven. De overige vier luiden (in willekeurige volgorde):

- ♦ **Vertrouw op de eigen kracht van mensen**
- ♦ **Denk en handel internationaal**
- ♦ **Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving**
- ♦ **Koester de grondrechten en gedeelde waarden**

Bestellen?
d66webshop.nl/nl/publicaties-van-mierlo-stichting

Meer informatie:
vanmierlostichting.d66.nl

Groene haarvaten

Wie groen zegt, zegt D66. Toen én nu. De in oktober 2015 gepresenteerde duurzaamheidsvisie is duidelijk: duurzaamheid en groene groei zijn een noodzakelijke voorwaarde voor een sterker, slimmer en schoner Nederland. Duurzaamheid is voor D66 geen mode-woord, maar de kern van onze politieke koers. Want het aanpakken van klimaatverandering is noodzakelijk en biedt tegelijkertijd kansen voor onze economie en voor innovatie. Daarom maakte D66 groene groei centraal onderdeel van ieder politiek akkoord dat we in de afgelopen jaren sloten. Meer dan twee miljard groene D66-euro's zijn daarvan het resultaat (zie kader rechts). Geen enkele partij doet dat D66 na. Of het nu gaat om het sluiten van de kolencentrales, het versterken en verbeteren van de natuur in Nederland, het beter isoleren en verduurzamen van huizen en kantoren, stadsbussen zonder uitlaatgasen en ruimte voor innovatie: D66 maakt het mogelijk.

Maar we zijn er nog lang niet. Nederland scoort nog te vaak onder de maat op milieu- en natuurbeleid. Terwijl gezondheid centraal moet staan in ons milieubeleid, is er nog altijd in delen van ons land geen sprake van écht gezonde lucht. Innovatiegelden worden op een hopeloos ouderwetse manier besteed. En als we niet snel overschakelen op groene energie en het Energieakkoord versterken en verlengen, wordt de uitwerking van de klimaatafspraken van Parijs in Nederland een wassen neus. En dat terwijl het momentum in de wereld om definitief afscheid te nemen van de oude, fossiele economie nog nooit zo groot was. Of het nu gaat over hoe je als consu-

De aarde niet slechter achterlaten dan je hem hebt aangetroffen en een overheid die verantwoordelijkheid neemt voor duurzaam handelen. Dat is waar D66 altijd voor heeft gestaan, hield oud-partijleider Jan Terlouw de leden voor op het 100ste partijcongres. Groene groei zit in de haarvaten van onze partij. En nu het momentum van het klimaatakkoord van Parijs daar is, zet D66 meer dan ooit in op een groene, schone toekomst.

ment van A naar B komt, of om de CO₂-uitstoot van bedrijven: het principe van de vervuiler betaalt moet beter en verder worden doorgevoerd. Verduurzaming is inmiddels een keiharde, economische noodzaak.

Groene politiek op alle niveaus

Daarom blijft D66 de groene politiek van de laatste vijftig jaar met volle overtuiging voortzetten – juist nu. En zeker niet alleen op Europees en nationaal niveau. Het aantal D66-Gedeputeerden en wethouders was nooit eerder zo groot. Daarmee heeft D66 goud in handen. Steden worden steeds belangrijkere bronnen van economische groei, waar Europese en nationale initiatieven vertaald worden in concreet beleid. Groene groei, als het aan onze wethouders ligt. Groei met schone energie als fundament en gericht op de gezondheid van mensen, door maximaal in te zetten op lokale energie-initiatieven, schone lucht, innovatieve bedrijven, kringloopeconomie, en meer groen in en rondom de stad.

Voor D66 staan duurzaamheid en groene groei aan de basis van onze politiek. Het groene bloed kruipt vanaf onze oprichting al waar het niet gaan kan. De uitdaging is nu om onze krachten op alle verschillende niveaus nog beter te bundelen om tot heldere resultaten te komen. Concreet, ambitieus en coherent, in de wijk, in Den Haag en in Europa. Zo maken we Nederland sterker, schoner en slimmer. Een politiek van D66'ers die, in de woorden van Jan Terlouw, al vijftig jaar "verantwoordelijkheid nemen voor duurzaam handelen". ■

D66 Groen: toen én nu:

“Bedrijven die duurzaamheid centraal stellen, zoals Heineken, DSM en Unilever, zorgen via innovatie voor nieuwe banen en geven vorm aan de economie van de toekomst.”

“We zijn de aarde aan het uitwonen. Daarvoor waarschuwen we al in 1972, in overeenstemming met het rapport van de Club van Rome (...). De Nederlandse economie moet af van kolen, olie en gas, zegt nu zelfs de Nederlandse Bank. Alleen de overheid kan dat afdwingen.”

D66-Tweede Kamerlid Stientje van Veldhoven tijdens een werkbezoek aan het Amsterdamse havengebied op 22 februari j.l. D66 wil een groene transitie van Nederlandse havengebieden mogelijk maken, die nu nog voor een groot deel afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen.

D66-Tweede Kamerlid Fatma Koser Kaya tijdens haar fietstocht van Den Haag naar Wassenaar afgelopen januari n.a.v. het kabinetsbesluit om de kuststrook niet langer te beschermen tegen bebouwing (later trok minister Melanie Schultz deze plannen in).

D66 was in 2015 met vier personen vertegenwoordigd in de Duurzame 100 van Trouw.

Nr. 19 Wethouder **John Nederstigt** (Haarlemmermeer): “Ik ben het meest trots op het feit dat we – ondanks dwarszittende wet- en regelgeving – 3000 woningbouwoningen significant hebben verduurzaamd. Zonder huurverhogingen en investering door de corporatie, maar door het starten van een 100% duurzaam energiebedrijf: Tegenstroom.”

Nr. 21 Tweede Kamerlid **Stientje van Veldhoven**: “Ik ben er ontzettend trots op dat wij met meer dan 2 miljard groene D66-euro's in de afgelopen vijf jaar het verschil hebben kunnen maken op groen.”

Nr. 68 Europarlementariër **Gerben-Jan Gerbrandy**: “Dankzij mijn Actieplan gaat Europa de strijd aan met de nietsontziende stroperij van olifanten, neushoorns, tijgers en vele andere dieren.”

Nr. 93 Wethouder **Abdeluheh Choho** (Amsterdam): “Als eerste stad ter wereld hebben we de ambitie vastgesteld om in 2025 volledig uitstootvrij te zijn. Daarom heb ik binnen deze bestuursperiode al concrete maatregelen ingevoerd: vanaf 2017 worden o.a. de eerste stadsbussen volledig elektrisch; in 2025 rijden ze allemaal zonder uitlaatgassen.”

Meer dan 2 miljard aan groene D66-euro's

a. Lenteakkoord (2012)

i.	Intensivering duurzame economie	200 miljoen
ii.	Natuur	200 miljoen
iii.	Vergroening energiebelasting	365 miljoen
iv.	Kolenbelasting	115 miljoen
v.	Afschaffen rode diesel	250 miljoen

b. Woonakkoord (2013)

i.	Energiebesparing gebouwde omgeving	150 miljoen
----	------------------------------------	-------------

c. Herfstakkoord (2013)

i.	Motorrijtuigenbelasting	250 miljoen
ii.	Aanscherpen CO ₂ -grenzen BPM	200 miljoen
iii.	Belasting op afval storten	100 miljoen

d. Belastingplan (2015)

i.	Energiebesparing gebouwde omgeving	100 miljoen
ii.	Energie-investeringsaftrek	60 miljoen
iii.	Hoger belastingtarief gas, lager elektriciteit	225 miljoen

Lees de notitie **Sterker slimmer, schoner** (2015) via: d66.nl/d66-visie-op-duurzaamheid

groen.d66.nl
#D66Groen

Congres 103

Zaterdag 16 april
Congrescentrum Papendal,
Arnhem

Naast verkiezingen voor besturen en commissies, inhoudelijke sessies en inspirerende speeches, staat dit congres ook in het teken van de kick-off van ons jubileumjaar (zie ook p. 22-23).

Eerste keer?

Meld u – via uw persoonlijke congresuitnodiging – aan voor de bijeenkomst ‘Maak kennis met het congres’ om 09.30 uur. Hier vertellen Landelijk Bestuurslid Robert Strijk en Eerste Kamerlid Petra Stienen o.a. over het inhoudelijk programma en de stemprocedures.
d66.nl/congres-103

SAVE THE DATE

Congres104
29 & 30 oktober 2016
- RAI Amsterdam

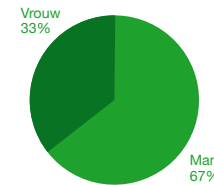
Groot tweedaags
Verkiezings- én
Jubileumcongres

Nieuwe leden

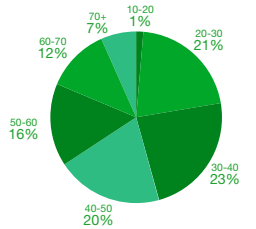
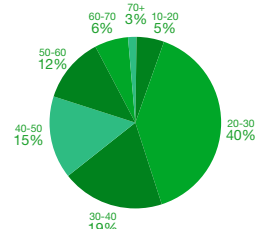
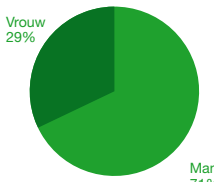
Volgens het Documentatiecentrum Politieke Partijen (DNPP) is het aantal mensen dat lid is van een politieke partij vorig jaar opnieuw gedaald.

Het enige lichtpuntje in het persbericht betreft de Partij voor de Dieren (+ 0,9 procent) én D66: onze partij had op 1 januari 2016 25.349 leden, een groei van 0,6 procent t.o.v. 2014. D66 is daarbij de enige (landelijke) partij die de afgelopen jaren structureel is gegroeid; in acht jaar tijd is de partij maar liefst 2,5 keer zo groot geworden!

Nieuwe leden 2015

Ledenbestand totaal

Burgemeesterscommissie

D66 wil leden met ambitie voor het burgemeesterschap actief ondersteunen. Dat doet zij middels de Burgermeestercommissie, die vorig jaar van start is gegaan.

Marcel Fränzel (voorzitter), Ria Oosterop en Korrie Louwes voerden de afgelopen maanden oriëntatiegesprekken met ruim 40 geïnteresseerden en voorzagen hen van een persoonlijk advies. De commissie werkt nauw samen met Paul van Meenen en Steven van Weyenberg, portefeuillehouders ‘burgemeestersbenoemingen’ in de Tweede Kamerfractie. Fränzel: “We zien uit naar kennismaking met enthousiaste D66’ers met (lokaal) bestuurlijke ervaring die zich serieus afvragen of dat bijzondere ambt van burgemeester iets voor hen is.” Meer informatie? Stuur een mail naar: burgemeesterscommissie@D66.nl

21
mei

Tweede
Kamer der
Staten-
Generaal

Maak kennis met D66

Bent u (net) lid van D66 en wilt u de partij graag beter leren kennen? Kom dan op zaterdagochtend 21 mei a.s. naar de Tweede Kamer in Den Haag!

Tijdens deze bijeenkomst maakt u kennis met de partij, de mogelijkheden om actief te worden en het sociaal-liberale gedachtegoed. Bovendien is er gelegenheid om in gesprek te gaan met onze politici. De D66-kennismakingsdagen worden een aantal keer per jaar georganiseerd; nieuwe leden worden automatisch uitgenodigd voor de eerstvolgende bijeenkomst.

Wel interesse, maar al langer dan een half jaar lid? Meld u aan bij Cherine Mathot: c.mathot@d66.nl

Trouwe Ledendag

jaar
50

Op zaterdagmiddag 21 mei a.s. organiseert D66 speciaal voor haar trouwe leden de Trouwe Ledendag in de Tweede Kamer in Den Haag.

Deze jaarlijkse bijeenkomst voor leden die vijftien jaar of langer onafgebroken lid zijn van D66 is deze keer extra feestelijk vanwege ons 50-jarig bestaan. Een mooie gelegenheid om elkaar (weer) te ontmoeten, herinneringen op te halen maar ook om vooruit te kijken. Trouwe Leden ontvangen een persoonlijke uitnodiging voor deze bijeenkomst.

Wel 15 jaar onafgebroken lid, maar geen uitnodiging ontvangen? Neem dan svp contact op met Cherine Mathot: c.mathot@d66.nl

Welkom Joost, Frank bedankt!

Op 16 april kunt u tijdens de borrel na afloop van het congres afscheid nemen van Frank en/of (hernieuwd) kennis maken met Joost!

SAVE THE DATE / NOMINEER!

Els Borst Netwerk Event

12 juni 2016

Op zondag 12 juni vindt het jaarlijkse EBN Event plaats. Kent u een bijzondere D66’ster die een inspiratiebron en voorbeeld is voor vrouwen in de (lokale, regionale of landelijke) politiek? Nomineer haar dan vóór 30 april voor de EBN Inspiratieprijs 2016! Vorig jaar werd deze prijs voor het eerst uitgereikt aan Ingrid van Engelshoven (zie ook pag. 20).

Aanmelden en nomineren:
d66.nl/elsborstnetwerk

Annet Aris is benoemd tot voorzitter van de commissie die voor D66 het (concept)verkiezingsprogramma zal schrijven voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

Aris is buitengewoon hoogleraar digitale strategie aan Business School INSEAD. Daarnaast is zij lid van verschillende raden van commissarissen en voorzitter van de redactieraad van *Idee*, het tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. De commissie bestaat verder uit: Hans Vijlbrief, Ingrid van Engelshoven, Olaf Prinsen, Marty Smits en Henk Beerten. Het definitieve verkiezingsprogramma wordt vastgesteld door de leden op congres 104 op 29 en 30 oktober in de RAI te Amsterdam.

Jonge Lokale
Bestuurder 2015

Beste Bestuurder

D66-wethouder van Enschede Eelco Eerenberg is door tijdschrift *Binnenlands Bestuur* uitgeroepen tot beste ‘Jonge Lokale Bestuurder 2015’.

Bijna 7500 bestuurders, ambtenaren en lezers van het weekblad brachten in de categorie ‘jonger dan 40’ hun stem uit op de 31-jarige wethouder Financiën, Onderwijs, Jeugdzorg, Duurzaamheid en Stadsdeel Centrum. Eerenberg is tevens eerste locoburgemeester van Enschede.

D66 Alumni Netwerk

De Bestuurdersvereniging van D66 heeft een alumninetwerk voor oud-politiek vertegenwoordigers en oud-bestuurders opgericht.

Kwartiermaker Tim Romaniuk ziet een brede doelstelling voor het alumninetwerk: “De groep oud-politici en bestuurders van D66 is heel divers – van oud-gemeenteraadsleden tot oud-bewindsliden. Sommigen willen graag opnieuw een functie vervullen, anderen willen juist hun kennis en ervaring beschikbaar stellen of de band onderling en met de partij bewaren.” Vertrekende politici worden vanaf heden automatisch lid en ontvangen een uitnodiging voor netwerkbijeenkomsten. Op zondag 12 juni vindt de tweede bijeenkomst plaats op Landgoed de Horst in Driebergen.

Meer informatie of lid worden?
Mail naar: alumni@d66.nl

Pater familias

Ook 50!

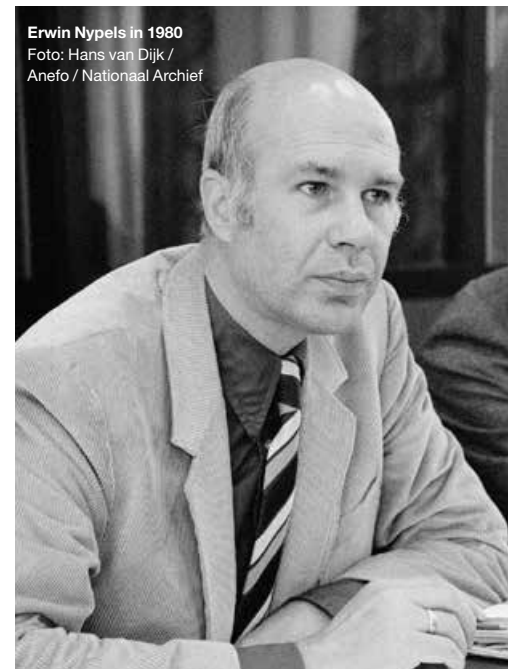
Drie generaties D66'ers in één gezin, zochten we. Maar dat is, vijftig jaar na de oprichting, nog niet zo eenvoudig. Ze zijn er zeker (geweest). Bijvoorbeeld de familie Nypels. Vader Erwin (82) is één van de oprichters van D66. Zijn inmiddels overleden moeder was sinds medio jaren zeventig ook lid, toen de partij met opheffing werd bedreigd. En ook zijn vrouw, dochter en schoonzoon zijn al jaren met het D66-virus besmet.

Erwin Nypels is niet zomaar een D66'er. Hij is één van de ondertekenaars van het *Appel*, lid van het eerste hoofdbestuur en in 1967 behoorde hij tot de eerste, zevenkoppige Tweede Kamerfractie van D66, samen met o.a. Anneke Goudsmit (zie pag. 14-15). Dat laatste was eigenlijk helemaal niet de bedoeling, vertelt Nypels. "Er werd me gevraagd of ik op de kandidatenlijst wilde vanwege mijn kennis over politiek en partijorganisatie. Ik werkte in die tijd bij de PTT. Ik was daar heel erg tevreden dus ik had geen reden om weg te gaan. Ik ging toch akkoord op voorwaarde dat het een onverkiesbare plaats zou zijn. Maar na de verkiezingen bleek ik toch in de Kamer te zijn gekozen!" In tegenstelling tot Goudsmit, heeft Nypels nooit getwijfeld aan het voortbestaan van de partij. In de periode dat velen pleitten voor opheffing, besloot hij zich in te zetten voor wederopbouw door directeur te worden van het nog op te zetten Wetenschappelijk Bureau D'66 (de huidige Mr. Hans van Mierlo Stichting). Nypels: "Iedereen verklaarde me voor gek. De partij was op sterven na dood; het aantal leden daalde dramatisch en afdeling na afdeling werd opgeheven. Maar er was een vaste kern van een paar honderd leden die nog wel in D66 geloofde. Zij zijn vervolgens in werkgroepen aan de slag gegaan. Dat heeft er mede voor gezorgd dat de politieke ideeëontwikkeling binnen de partij – op, ik zou bijna zeggen, stormachtige wijze – is doorgegaan."

Echtgenote Coby Nypels (75): "Net als Erwin ben ik sinds de oprichting lid van D66. Onze lage lidnummers zijn altijd een mooi iets om met enige trots op congressen te kunnen tonen [lacht]. Ik ben betrokken geweest bij de oprichting van de afdeling Rijswijk en ik ben daar ook behoorlijk lang afdelingsvoorzitter geweest, en ik ben ook nog een periode gemeenteraadslid geweest."

Dochter Petra Nypels (46): "Ik ben sinds mijn zestiende lid, eerst van de Jonge Democraten (JD) en later ook van D66. Enerzijds omdat er thuis over gepraat werd, maar ook door mijn actieve betrokkenheid bij de JD, ik zat toen in het regiobestuur. Vanuit de JD ondersteunden we D66-campagnes, en zo kwam ik op het Landelijk Secretariaat terecht. Daar hadden ze eens iemand nodig om de telefoon op te nemen – het was campaigntijd, meen ik. In eerste instantie voor drie maanden, maar ik heb er uiteindelijk tien jaar gewerkt. Met heel veel plezier, overigens."

Schoonzoon Constantijn Dolmans (49): "Ik ben sinds 1990 lid van D66. Daarvoor was ik VVD-lid, maar daar ben ik mee gestopt toen Joris Voorhoeve eruit geknikkerd werd. In 1998 kwam ik in de landelijke programmacommissie van D66, daar ben ik ook nog twee jaar voorzitter van geweest. Daarna ben ik een aantal jaren redactielid geweest van *Idee*, het tijdschrift van de Van Mierlo Stichting. Sinds 2014 ben ik fractievoorzitter namens D66 in de Rijswijkse gemeenteraad." ■

Erwin Nypels in 1980
Foto: Hans van Dijk /
Anefo / Nationaal Archief

Erwin Nypels
Bloemendaal,
1 augustus 1933

Woonplaats Rijswijk

1961 – 1967
Bedrijfseconoom Centrale
directie der PTT

1962 – 1964
Landelijk voorzitter JOVD

1966 – 1967
Lid initiatiefcomité D'66
lid hoofdbestuur D'66

1967 – 1972
Tweede Kamerlid D66

1973 – 1975
Directeur Stichting Wetenschappelijk Bureau D'66

1974 – 1989
Tweede Kamerlid D66
(m.u.z. ministerschap 1982)

1982
Minister van Volkshuisvesting
en Ruimtelijke Ordening
(Kabinet-Van Agt III)

1990 – 1994
Voorzitter VHP (Vereniging
van Hoger Personeel)
Bestuurslid Vakcentrale MHP
(Middelbaar en Hoger
Personeel)

1998 – 2002
Voorzitter Nederlandse Bond
voor Pensioenbelangen

1999 – 2008
Voorzitter Gepensioneerden-
fractie-NVOG (in Raad van
Advies van Pensioenfonds
ABP)

2004 – 2009
Lid pensioencommissies
CSO en NVOG

**In november 2015
verscheen van zijn hand:
*De macht gedeeld;
Kroniek van 45 jaar
emancipatiestrijd van
gepensioneerden.***

Meer info: www.nypels.nl

D66

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we Raymond [45] en Elbert Jan van Doorn-Smeulers [37], die vier jaar na hun eerste ontmoeting op een D66-congres elkaar het ja-woord gaven.

Wanneer sprong de vonk over?

Elbert Jan: “Dat was om precies te zijn: 12 mei 2007, bij het voorjaarscongres in Rotterdam, toen Ingrid van Engelshoven tot partijvoorzitter werd verkozen en het rapport *Klaar voor de Klim* werd aangenomen.”

Raymond: “Het was trouwens toeval dat we daar allebei waren. Ik had eigenlijk helemaal geen zin om te gaan, maar een week voor het congres zei Alexander Pechtold – ik werkte voor hem toen hij minister was – dat hij me daar wel verwachtte. En Elbert Jan moest oud papier inzamelen, maar gelukkig wilde zijn tweelingbroer voor hem invallen.”

Elbert Jan: “Dus dankzij Alexander en mijn broer hebben wij elkaar dus eigenlijk ontmoet.”

Jullie dragen dezelfde achternaam?

Elbert Jan: “Ja, want op 12 mei 2011, precies vier jaar na dat congres, zijn we getrouwd. Een echt D66-feestje – de ceremonie werd gedaan door Marjolein de Jong, D66-wethouder in Den Haag.”

Raymond: “Ze deed dat echt vreselijk leuk: later kwam ik een oud-collega tegen en die vertelde dat hij het gevoel gehad had dat hij bij een cabaretvoorstelling geweest was.”

Jullie zijn bekende gezichten binnen D66, begrijp ik?

Raymond: “Ik heb in de gemeenteraad van Hilversum gezeten en ik was actief voor de Jonge Democraten. Zodoende kennen veel D66’ers mijn gezicht wel, ja.”

Elbert Jan: “Ik was burgerraadslid in Zwijndrecht, maar ik vond dat ik wel wat meer voor de partij kon doen. Zo ben ik het Landelijk Bureau binnengerold, waar ik vijf jaar functionaris bestuursondersteuning ben geweest.”

Raymond: “Het kan verkeren: eerst was Elbert Jan zo’n beetje ‘de man van Raymond’; nu kent hij meer D66’ers dan ik, en ben ik ‘de man van Elbert Jan’.”

Oproep

Heeft u uw partner ook leren kennen bij D66?

En willen jullie – net als Elbert Jan en Raymond – samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Ledenpagina

D66

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt? Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs? U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar [MijnD66.nl](https://mijnd66.nl) en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. ‘contributie’ en uw ‘lidnummer’ (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. ‘gift’. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Wilt u iemand lid maken? Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of stuur hem of haar deze link door: d66.nl/word-lid

Maak kennis met D66

Speciaal voor nieuwe leden organiseert D66 een aantal keer per jaar kennismakingsbijeenkomsten. Als nieuw lid ontvangt u een uitnodiging. Kijk ook eens op d66.nl/agenda voor andere interessante bijeenkomsten!

Landelijk congres

Het volgende congres is op zaterdag 16 april in Arnhem. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u graag meedoen aan onze campagnes? Neem contact op met uw lokale of regionale afdeling via d66.nl/partij/d66-in-het-land, met ons landelijke campagneteam via campagne@d66.nl of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw lokale afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw eigen afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl. Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen

Els Borst Netwerk

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op international.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl. Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *Idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Cabaretier en voormalig hoogleraar **Jacqueline de Savornin Lohman** [82] was erbij, toen D'66 (toen nog met apostrof!) in 1966 werd opgericht in Hotel Krasnapolsky te Amsterdam.

Hoe kwam u bij D'66 terecht?

"Ik kocht het *Appèl* in een boekhandel in Zutphen. Ik was toen advocaat en erg bezig met vrijheidsrechten. Het bestel opblazen, dat vond ik wel een spannend idee – zeker als achterkleindochter van een CHU-oprichter. Daar moet ik overigens meteen bij zeggen: als Eerste Kamerlid voor D66 heb ik prettig samengewerkt met de kleine christelijke partijen. Het zijn kritische mensen, en – los van thema's als abortus en euthanasie – waren we het over veel zaken wél eens."

Hoe beviel het in de Eerste Kamer?

"In eerste instantie vond ik het ontzettend leuk. We zaten met twaalf mensen in de senaat, waarvan de helft vrouwen. Je komt ineens overal binnen, deuren gaan open. Maar het Kamerwerk lag me niet. De onderlinge competitie, het belang van de coalitie... Uiteindelijk werd ik er letterlijk ziek van, ik kreeg gordelroos. Ik was toen al in de zestig; als ik jonger was geweest had ik het wellicht anders ervaren."

Meest memorabele herinnering?

"Het voorjaarscongres in 1970. Samen met een paar andere 'verontruste' leden, hadden we het *Groene Pamflet* opgesteld. We vonden de partij te veel naar binnen gekeerd. Er werd veel te veel pieteputerig geamendeerd. Maar net toen we het wilden voordragen, viel het licht uit. Toen zijn we maar de stad ingegaan. Later bleek dat het congres was doorgegaan en een speciale commissie had ingesteld om ons pamflet te bespreken... Dat was nu juist wat we níet wilden!"

U bent een kritisch lid.

"Ja. De macht en het pluche zorgt er telkens voor dat de partij in het bestaande bestel lijkt op te gaan. Het is het eeuwige dilemma van D66, denk ik. Ik ben zelfs nog even lid-af geweest, medio jaren zeventig, toen de partij op sterven na dood was. Maar met de 'De Jannen' (*Terlouw, Glastra van Loon, Vis, red.*) kwam een nieuw elan. Nadat ze ons thuis hadden bezocht, ben ik weer vol overtuiging lid geworden."

Op 20 april 2016 geeft Jacqueline de Savornin Lohman een lezing tijdens TEDxAmsterdamED.
jdesavorninlohman.nl

Ik ben
D66

foto Remco van der Kruis

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of veeelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur
Jessica Hoogenboom

redactie
Jan Remmert Fröling
Anita van Rootselaar
Jasper Simons
Mark Snijder
Roel van den Tillaart
Kristina Ullrich

fotografie / illustraties
Anefo / Nationaal Archief
Sebastiaan ter Burg
Sander van Diepen
Jan Remmert Fröling
Jeroen Mooijman
Remco van der Kruis
Anne Ruth Schussler
Elmer Spaargaren

met dank aan
Documentatiecentrum
Politieke Partijen (DNPP)
Bob van Dijk
Annath Koster
Frank van Mil

beeld voorzijde
Studio Maanzaad

ontwerp / vormgeving
de ontwerpvloot / Studio Maanzaad

druk
Senefelder Misset

oplage
26.000 exemplaren
Den Haag, maart 2016

redactieadres
Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

